

Kostwinning van Sinti en Roma, Toen en Nu!

Levenswerkboek
over
werkgelegenheid

Kostwinning van Sinti en Roma, Toen en Nu!

Levenswerkboek over werkgelegenheid

Geïllustreerd met foto's van de treurwilgboom
Gefotografeerd in het weekend van 21 en 22 maart 2020

Colofon

Kostwinning Sinti en Roma, Toen en Nu!

Levenswerkboek over werkgelegenheid

Een productie van het Pastoraat Woonwagengewoners,
Sinti en Roma in Nederland (PWN)

Uitgave: Stichting Media PWN

073 7370223

pwin@telfort.nl

www.pwin.nl; www.woonwagenpastoraat.nl

Samenstelling: Jan van der Zandt m.s.c.

Teksten: Jan van der Zandt, Antoon Egging m.s.c.

Medewerkers: Darwin Naong m.s.c, Doni Srisadono m.s.c.

Vormgeving: Buro Tweevoud, Heeswijk-Dinther

Uitgave: Lente 2020

ISBN 978-90-9033160-7

Kostwinning Sinti en Roma, Toen en Nu!

Levenswerkboek over werkgelegenheid

Lente 2020

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave / 2

Voorwoord / 3

Inleiding / 5

Deel 1

Kostwinning Sinti en Roma, Toen en Nu!

Toen: Uit de literatuur/6

Sinti en Roma die rond het jaar 1000 naar Europa trokken en hun kostwinning/7

- Andere volken die naar Europa kwamen werden sedentair, maar Sinti en Roma niet!/7
- Waren Sinti en Roma voor het jaar 1000 ook al een nomadisch volk?/8
- Op tocht van 1000 jaar in Europa: hadden zij gangbare beroepen?/9
- Middeleeuwen van 500 tot 1500 zaten niet stil: Ruim aanbod en stedelijk vermaak/11
- Na 1500 breken er moeilijke tijden aan ook voor zigeuner-pelgrims/11
- In de 19de eeuw: Terugkeer van Sinti naar Nederland vooral uit Duitsland, later gevolgd door Roma uit Midden Europa/13
- De woonwagenwet van 1919 kondigt in Nederland de nieuwe tijd aan/14
- De oorlog in het voormalig Joegoslavië en de val van het IJzeren Gordijn/15
- Tegenwoordig: Deel uitmaken van de samenleving en toch werkloos zijn?/16
- Gevolgen voor Sinti en Roma na de Tweede Wereldoorlog/16
- Romagroepen uit Midden Europa aangeduid met de naam van een beroep of hun levenswijze/17
- De geraadpleegde en gebruikte boeken zijn onder andere:/20

Deel 2

Kostwinning Sinti en Roma, Toen en Nu!

Nu: Uit de praktijk/22

De traditionele werktraditie doorgeven van generatie op generatie verandert/23

- Voorbereidingen om te komen tot een eigen onderneming/26
- Vergelijkende verhalen vanaf 1945/28
- Respect voor de Vijftigers en de Cultuurbeleving/32
- Mijn oorspronkelijke ambitie is sport maar.../34
- Wij komen voort uit een bevolking van zelfstandige ondernemers/35
- Het oprichten van een Kringloopwinkel voor het onderwijs van onze kinderen/37
- Waarom hebben wij geen werk?/40
- De huisuitzetting was een poging om onze kinderen af te nemen/43

Reeds eerder verschenen levenswerkboekjes / 48

Voorwoord

Het vijfde levenswerkboek: Kostwinning

Het vijfde levenswerkboek over werkgelegenheid van Sinti en Roma ligt voor ons. Het boekje is de eerste uitgave over dit onderwerp.

In de vier voorafgaande levenswerkboekjes kwam de kostwinning steeds in een apart hoofdstukje aan de orde. Het paste in het thema van elk afzonderlijk werkje.

Het kostwinnen is van alle tijden van alle volken. En elk volk op aarde kent daarvan zijn eigen traditie. Zo ook de Sinti en Roma. Rond het jaar duizend na Christus, nadat zij vertrokken zijn uit hun oorspronkelijk woongebied van India en Pakistan, zijn zij aan een eigen en unieke geschiedenis begonnen. Waarschijnlijk waren ze al een bijzonder volk voor hun vertrek. Hun trektochten heeft hen echter nog meer tot een uitgesproken volk gemaakt met alle eigenheden en aspecten van het zwervend bestaan. Zij waren eens vluchtelingen, handelaren, hoefsmeden, muzikanten, slaven, pelgrims, verguisden, ongewenste vreemdelingen, aangepast aan de tijd en het land van de doortocht of het tijdelijke verblijf daarvan.

In het eerste deel van deze uitgave proberen wij in enkele hoofdstukjes deze tijd en omstandigheden in een notendop te beschrijven. De literatuur in de bibliotheek van het PWN was daarvoor de informatiebron.

De hedendaagse verhalen en ervaringen over hun kostwinning staan beschreven in het tweede deel. Zij vertellen zelf hoe het nu met hen gaat. Zij zwerven bijna

niet meer, maar wonen of in gewone huizen of in woonwagens of chalets op kleine woonwagencentra. In de verhalen die zij beschrijven valt op te merken dat de ongedurigheid, en de rusteloosheid van het verleden nog duidelijk aanwezig is. De invloed van de intense trektochten over duizend jaar zijn nog steeds zichtbaar en voelbaar aanwezig in de families en in de individuele personen.

Het verleden heeft de Sinti en Roma gevormd zoals zij nu zijn. De traditie, de cultuur en de eigen taal is een kostbaar erfgoed en zij doen er alles aan om dat in stand te houden. De burgersamenleving van nu weet vaak niet altijd goed hoe met die eigenheden om te gaan. En we lezen in het eerste deel dat de volken onderweg, waarmee zij in aanraking kwamen, het ook niet altijd goed wisten. Wij zijn blij u deze uitgave te kunnen aanbieden. Voor de Sinti en Roma kan het boekje een aanzet zijn tot verkrijgen van werk. En voor de anderen mag het een uitdaging zijn om met hen uit te wisselen over dit onderwerp.

Het eigenlijke doel van de uitgave is per slot van rekening dat we elkaar beter leren kennen en elkaar de ruimte geven in ieders kostwinning. En dat we daarvoor elkaar de kansen gunnen met de middelen, talenten en ervaringen die we in huis hebben. Dat we, in die korte tijd dat we op deze aarde mogen zijn, de werkzaamheden samen delen en er allemaal van kunnen leven. Dat de één niet méér neemt voor zichzelf ten koste van de ander.

Jan van der Zandt m.s.c.

De treurwilg aan het begin van de lente van het jaar 2020: goudkleurig, buigzaam, soepel en waardig

Inleiding

*De takken van de treurwilg
aan het begin van de lente van
het jaar 2020: goudkleurig,
buigzaam, soepel en waardig.*

De kostwinning van Sinti en Roma, Toen en Nu!

In het voorjaar spraken we samen in een woonwagen over het thema werkgelegenheid. Toen het ging over de moeizaamheid van de onderhandelingen met ambtenaren, merkte iemand op, wijzend naar de treurwilg buiten op de woonwagenlocatie: 'Kijk eens naar de takken van die boom daar hoe die door de wind worden bewogen en niet breken'. Deze opmerking heeft mij niet meer losgelaten bij het samenstellen van dit boekje. Voor mij stond ineens die goudkleurige, vroeg uitlopende treurwilg, prijkend in de voorjaarszon en soepel bewegend in de straffe wind, symbool voor ons onderwerp: 'De kostwinning van Sinti en Roma, Toen en Nu!'. Hoe buigzaam en soepel hebben de Sinti en Roma moeten zijn in die 1000 jaar al zwerfend door Europa. En hoe nodig zullen zij die karaktertrekken weer nodig hebben in de maatschappelijke crisis die zeker zal volgen op de coronacrisis waar we nu volop inzitten. Dat geldt vanzelfsprekend ook voor de gehele wereldbevolking, want de besmetting omvat bijna alle landen van de wereld.

Het begin van de mooie lente en tegelijk de ernst en de onrust door de coronacrisis

Daarom heb ik, in het weekend van 21 en 22 maart 2020, het begin van de len-

te, naar de treurwilgen in de omgeving van 's-Hertogenbosch gezocht en ze gefotografeerd. Het weer was na de lange regentijd van de laatste weken bijzonder mooi; er stond een behoorlijke frisse wind en er was een strak blauwe lucht. De treurwilg is de tijd vooruit in tegenstelling met de andere bomen die nog grauw en kaal zijn. Een mooie gelegenheid dus om foto's te maken. Het was bovendien het eerste weekend van coronavirusregeling toen de mensen zoveel mogelijk binnen moesten blijven.

Als je toch buiten moest zijn behoorde je anderhalve meter afstand van elkaar te houden. Deze regelgeving is, tussen haakjes, op die dag en op veel plekken met voeten getreden en prompt de maandag daarop, 23 maart, werden die regels door overheid aangescherpt.

De foto's heb ik gemaakt ter illustratie van dit boekje met de symbolische betekenis van het gezegde: 'Kijk eens naar de takken van die boom daar, hoe die door de wind worden bewogen en niet breken.' Voor mij is dit gezegde de slagzin geworden van de levensreis van het zwerfend volk dat duidelijk aanwijsbaar door de wereld trok, in een tijdsspanne van ruim duizend jaar.

*'Kijk eens naar de takken van die boom
daar, hoe die door de wind worden
bewogen en niet breken.'*

Jan van der Zandt m.s.c.

Deel 1

Kostwinning Sinti en Roma, Toen en Nu! Toen: uit de literatuur

Treurwilg met op de voorgrond een oude knotwilg

Sinti en Roma die rond het jaar 1000 naar Europa trokken en hun kostwinning

Op tocht gaan uit noodzaak

Op tocht gaan is op zoeken naar betere levensomstandigheden of naar nieuwe gebieden voor uitbreiding van handel. Meestal verlaat men de vertrouwde omgeving uit noodzaak, vanwege armoede of hongersnood, als banneling of vluchteling. Vluchten voor oorlogsgeweld is van alle tijden. In het verleden werden zelfs hele volksstammen vooruit gedreven door een oprukkend leger.

Anderen werden juist meegezogen in een leger, meestal in familieverband als ondersteuning in de dagelijkse behoefte van dat leger. Historici vermoeden dat dit meegespeeld heeft bij de tocht van de voorouders van Sinti en Roma toen die rond het jaar 1000 naar Europa trokken.

Voortgestuwd door het leger

Zo werden de voorouders van Sinti en Roma voortgestuwd door veroveringstochten van Arabieren en oprukkende Turken (Seltsjoeken) en kwamen zo ook in contact met de legers van de kruisvaarders. Er zijn historische aantekeningen die erop wijzen dat een aantal van hen ook in de leger van de Turken (van het Ottomaanse Rijk) aanwezig waren, toen die in 1453 Byzantium veroverden. In een leger is het goed zakendoen.

Het is een goede plaats voor *handelaars* en voor *mensen die met paarden om kunnen gaan*. Ook *hoefsmeden* en *mensen die van dierenhuiden leer maken en paardentuig* zijn er zeer gewild en *kunstenaars die met muziek en dans* voor ontspanning zorgen. Ze kwamen dus voor een leger goed van pas.

Zo werden de voorouders van Sinti en Roma voortgestuwd door veroveringstochten van Arabieren en oprukkende Turken (Seltsjoeken) en kwamen zo ook in contact met de legers van de kruisvaarders.

Kanon met op de verre achtergrond de treurwilg

Andere volken die naar Europa kwamen werden sedentair, maar Sinti en Roma niet!

Een gevestigd volk worden?

Na de ineenstorting van het grote Romeinse Rijk kwam de grote volksverhuizing goed op gang (rond het jaar 400) en daarna zijn de woongebieden en is de bevolkingssamenstelling van Europa grotendeels al in de vorm zoals we die nu kennen. Nomadische stammen die er in de Middeleeuwen nog uit Azië

bijkomen, verdwijnen bijna even plotseling weer of passen zich aan bij de bovenliggende bevolking. De zelfstandigheid bleef alleen bewaard door eigen leefstijl te veranderen en een gevestigd volk te worden. Een voorbeeld hiervan zijn eind achtste eeuw de Magyaren, een bond van nomadische stammen, die op zoek naar een nieuw eigen woongebied zich hier gingen vestigen. Dat lukte de Mongolen die in begin van de 13de eeuw Europa binnenvielen niet meer en ook de Turken, die later eeuwen lang in Midden Europa de dienst zouden uitmaken, verdwenen weer uit Europa.

Nomadisch blijven

Toch lukte het één nomadisch volk, de Sinti en Roma, om, zonder landbezit, zichzelf te blijven. Vanaf de veertiende en vijftiende eeuw verwierven zij zich, zonder wapengekletter, een eigen kleurrijke plaats in de Europese samenleving en bleven grotendeels nomadisch. Ze trokken rond, maar waren geen rondtrekkende veehouders op zoek naar weidegronden. Hoe was dat mogelijk?

Toch lukte het één nomadisch volk, de Sinti en Roma, om, zonder landbezit, zichzelf te blijven.

Waren Sinti en Roma voor het jaar 1000 ook al een rondtrekkende volk?

Literatuur hierover is schaars en onzeker

Om dit te begrijpen is het nodig verder terug te gaan in de geschiedenis om vanuit hun Indische afkomst een verklaring te vinden. Hoe het leven van de voorouders van de Sinti en Roma, toen nog

één groep, er in India en Pakistan uitgezien heeft, is nergens meer te achterhalen. Er zijn wetenschappers die beweren dat de eigen woordenschat van Sinti en Roma meer verwijst naar een stedelijke oorsprong. We kunnen hooguit wat van hun voorgeschiedenis vermoeden. Mondelinge overlevering helpt ons niet veel verder en wat er te vinden is in de Perzische literatuur is te schaars, bovendien te vaag en te onzeker. Soms houdt men hen voor op de vlucht geslagen krijgers, in een andere verhaal zijn ze misschien Indische muzikanten die door een Perzische sjah gevraagd zijn voor vermaak in zijn land.

De treurwilg langs de brug die de stad verbind met het platteland

Reeds rondtrekkende stammen in India?

De vraag blijft of het dan werkelijk over de voorouders van de Sinti en Roma ging of over andere rondtrekkende stammen van Indische oorsprong die in het Midden Oosten rondtrokken. In India vinden we rondtrekkende stammen, die aan de kost komen *met dansen en musiceren of het maken van gebruiksvoorwerpen of snuisterijen en producten aan de man brengen*. Ze horen meestal wel tot een lagere kaste in India. Hun positie in de maatschappij bepaalt ook sterk de keuze van hun werk. Het valt op dat de hier

opgesomde beroepen of vaardigheden eeuwen lang voor Sinti en Roma ook een heel belangrijke bron van kostwinning waren.

Op tocht van 1000 jaar in Europa: hadden zij gangbare beroepen?

Tijdens de lange tocht van ruim duizend jaar naar Europa die geleidelijk aan en met een zekere regelmaat vanuit India begon, heeft men waarschijnlijk langere tijd - soms sedentair - in een bepaalde streek gewoond. Ook zij hadden de gangbare beroepen als *smid*, *kopersmid*, *kleinhandelaar*, *muzikant*, *toekomstvoorspeller e.d.* Dan denken we vooral aan Perzië (Iran), Armenië en het oude Byzantium (het huidige Turkije) waar men toen overwegend Grieks sprak.

Hun sporen lopen over Griekenland

In Europa lopen de eerste sporen van hun aanwezigheid over Griekenland.

Afgesnoeide takken van de treurwilg
vergaan aan de voet van de oude uitgeleefde
en beschadigde stam

Daar lijken zich dan later enkele groepen af te splitsen en een eigen richting uit te gaan. In de eerste helft van de 15de eeuw, dus in de late Middeleeuwen, maakt heel West Europa vrij plotseling kennis met leden van een vreemd volk, de zigeuners. Ze waren geen veroveraars, maar rondtrekkende families. Deze groep wordt tegenwoordig aangeduid met de naam Sinti of Manoesj, maar lange tijd waren ze hier beter bekend als Egyptenaars of Heidens.

De pestepidemie ontwricht in de 14de eeuw Europa

Dankzij de kruistochten van de dertiende eeuw was de westerse blik op de wereld ruimer geworden. Men was meer ontvankelijk voor nieuwe ervaringen en men verbaasde zich niet al te zeer over maatschappelijke veranderingen. Toch werden de veertiende en vijftiende eeuw overschaduwd door rampen en daardoor begon er een roerige tijd. Allen werden toch wel overrompeld door gebeurtenissen waar men geen grip op kreeg. De plotselinge klimaatverandering die misoogsten en hongersnood (1315-1317) veroorzaakte. Vooral de pestepidemie die enige decennia later uitbrak, bekend als de "Zwarte Dood" (1347-1351), met veel sterfgevallen, zorgde voor een gevoel van onmacht.

De bevolking van Europa dunde uit

Men zag dit als een straf van God. Ook vluchtte een groot aantal mensen weg uit de steden. De bevolking van Europa dunde sterk uit en het dagelijkse leven ontwrichtte. Door deze onzekere situatie was het moeilijk nog vertrouwen in de toekomst te hebben. Deze ontmoediging bracht eerder een onverschillige levenshouding te weeg. Verlies van gevoel aan normen en waarden opende wegen voor

uitspattingen en allerlei vormen van bijgeloof. Na jaren van rampspoed en achteruitgang kwam er een kentering: meer rust en optimisme. Geleidelijk groeide het inwoneraantal van West Europa aan en kwam er weer opbloei en vooruitgang.

Sommigen oefenden in 1427 geen speciaal beroep uit maar waren rondtrekkende boetelingen

In het eerste hoofdstuk van het bekende boek 'herfsttij der Middeleeuwen' beschrijft de historicus Johan Huizinga een groep van ongeveer 120 rondtrekkende zigeuners die in het jaar 1427 opduiken in Parijs. *Hun woordvoerders, die zich graaf en hertog noemen in gezelschap van tien mannen "allen te paard" vertelden uit Egypte te komen* en dat ze 7 jaar rond moesten zwerven zonder in een bed te slapen. Dit zou een door de paus opgelegde boete zijn voor hun afval van

het christelijk geloof. "Zij waren wel met twaalfhonderd geweest", zeiden ze, "hun koning en koningin waren onderweg gestorven. Tot enige solaaas had de paus gelast, dat iedere bisschop en abt hun tien pond 'tournoois' moest geven", aldus hun eigen verklaring.

Parijzenaren kwamen naar het vreemde volkje kijken

Op hun tocht langs de steden toonden ze beschermingsbrieven van kerkelijke en wereldlijke gezagsdragers. Daarmee trokken ze vrij rond en werden gastvrij ontvangen. Verhalen over hun afkomst en waarom ze rond moesten trekken, werden aanvankelijk gretig geloofd. We lezen in 'Herfsttij der Middeleeuwen' van Huizinga: "De Parijzenaars kwamen in grote menigte naar het vreemde volkje kijken en lieten zich *de hand lezen door de vrouwen, die de lieden het geld door toverkunst of op andere wijze uit de beurzen*

De treurwilg geeft kleur in de vroege lente

in de hare deden verhuizen". Ze oefenen geen speciaal beroep uit, maar zouden als rondtrekkende boeteling voornamelijk van de giften moeten leven die ze ontvangen, want ze waren slachtoffer van een trieste gebeurtenis. Wat zich in 1427 afspeelde in Parijs, lijkt op wat er rond 1420 ook elders gebeurde in het westelijk deel van Europa. De stedelingen meenden in hun verhalen iets te herkennen van de moeilijke tijd die nog in het geheugen lag.

Ze oefenen geen speciaal beroep uit, maar zouden als rondtrekkende boeteling voornamelijk van de giften moeten leven die ze ontvangen, want ze waren slachtoffer van een trieste gebeurtenis

Middeleeuwen van 500 tot 1500 zaten niet stil: Ruim aanbod en stedelijk vermaak

Allerlei soorten bevolkingsgroepen, zoals marskramers, studenten en andere mensen uit de vrije beroepen trokken het hele land door en gingen van stad naar stad. Zo waren er ook rondtrekkende pelgrims. Ze werden meestal goed onthaald en kregen een gastvrij onderdak.

Vrije beroepen

Vrije beroepen hoorden niet bij de ambachten die onder het stedelijk gildewezen vielen d.w.z. het zijn geen beroepen die aan vastgestelde eisen moesten voldoen. Rondtrekken en je eigen bekwaamheid tonen of aanbieden was tegen het eind der middeleeuwen heel normaal, zeker als het om een speciale vakkennis ging. Het menselijk verkeer tussen de steden, zorgde voor een levendige handel en steden kregen daarmee een opleving. Dat was wel nodig na een tijd van krimp.

Naar mate de welvaart steeg werd de stem van de burgerij belangrijker en kreeg het stadsbestuur meer macht.

De stad trok allerlei mensen aan

De stad trok mensen aan die naar de jaarmarkten gingen met allerlei kermis-attracties en feesten. In deze context en in deze bonte samenleving kunnen we het verschijnen van de zigeuners in West Europa plaatsen. Ze passen goed in dit tijdsbeeld. Maar deze donkere uitheemse mensen boezemden ook angst in en ze werden vaak onterecht verdacht gemaakt van spionage voor de in Europa oprukkende Turken. En daarmee beschouwd als een bron van mogelijk nieuwe ellende.

Beschermbrieven

Daarom was het ook een bittere noodzaak zich altijd eerst met de beschermbrieven van de hoge geestelijkheid en adel bij het stadsbestuur te legitimeren. Ze kregen dan hulp aangeboden vooral gezien vanuit het oogpunt van christenplicht. Anderzijds boden ze zich aan met o.a. waarzeggen en acrobatiek. Maar op de gastvrijheid waren toen toch ook al wel wat uitzonderingen.

Na 1500 breken er moeilijke tijden aan ook voor de zigeuner-pelgrims verdacht making van tovenarij

Spoedig zou het getij keren en werd de aanwezigheid van de zigeuners minder gunstig beoordeeld. Dat ze pelgrims zouden zijn, werd bijna nergens meer geloofd. Men hield hen steeds meer alleen voor bedelaar en profiteur. Tovenarij werd beschouwd als hekserij en ketterij. Dat maakte hen verdacht. Een veroordeling voor hekserij gold echter niet voor de zigeuners, omdat ze als heiden werden beschouwd en dus niet als afvallige christenen.

Voormalig klooster op de achtergrond

De reformatie maakte een eind aan de pelgrimstatus

In de "Weltchronik der Zigeuner, deel I" van Reimar Gilsenbach (pagina 271) wordt daar nog iets aan toegevoegd: "Met de Reformatie droogt in de protestantse landen de pelgrimsstroom op. ... men stelt niet meer dat je God welgeval- lig bent als je een pelgrimstocht maakt... alleen het principe 'bid en werk' geldt nog... en 'werken' wordt vooral opgevat als plicht van het volk. Evenals anderen die rondtrekken hebben ook zigeuners nu *geen kans meer om als pelgrim* overal goed ontvangen te worden. Erger nog, veel zaken die Sinti en Roma van ouds deden zoals *waarzeggen, genezings- praktijken, musiceren en allerlei soorten openbare optredens* worden nu niet meer beschouwd als werk." Niet alleen in het westen werden de Sinti op den duur niet goed bejegend, zo ook de Roma in Oost Europa. In Roemenië het meest. Daar vinden grondbezitters (bojaren) het heel gewoon om Roma als *slaven ('robi')* te kopen en te verkopen.

Daar vinden grondbezitters (bojaren) het heel gewoon om Roma als slaven ('robi') te kopen en te verkopen

Van geëerde Pelgrim tot een ongewenste status

Dr. O. van Kappen schrijft in zijn boek 'Geschiedenis der Zigeuners in Nederland van 1420 tot 1750': Hun juridische status in een periode van drie eeuwen van alom geëerde, in een reuk van heiligheid en geheimzinnigheid staande vreemde pelgrims blijkt te degraderen tot ...ongewenst. Er worden allerlei decreten tegen hen uitgevaardigd en uiteindelijk worden ze helemaal weggepest en verdreven! Op het platte land bleven ze nog langer welkom, als er goede persoonlijke contacten waren. Daar kon je nog *venten, met spullen leuren en voor je gezin aan etenswaar komen*. En de boeren konden via hen gemakkelijker aan spullen komen, die nodig waren voor de dagelijkse behoeften. Bovendien hoorde de boerenbevolking ook graag de nieuwtjes van elders.

Op het platte land bleven ze nog langer welkom, als er goede persoonlijke contacten waren. Daar kon je nog venten, met spullen leuren en voor je gezin aan etenswaar komen.

In de 19de eeuw: Terugkeer van Sinti naar Nederland vooral uit Duitsland, later gevolgd door Roma uit Midden Europa

In de tweede helft van de 19de eeuw keerden Sinti families uit Duitsland weer schoorvoetend met paard en wagen terug naar ons land. Ze namen de oude beroepen weer op en voorzagen vooral dorpsbewoners van huishoudelijke spullen. Zij kwamen ook in stad soms als kermislieden of bij een circusoptreden. Voor de Roma die later, in de zeventiger jaren van de 20ste eeuw, naar Nederland kwamen was de situatie anders dan voor de Sinti. Ze kregen gewone woonhuizen toegewezen, verspreid over het hele land.

De term Roma gebruiken we hier als een verzamelnaam voor alle zigeuners uit Oost en Zuid Europa. Bij hen is werkeloosheid ook een groot probleem en ze leven dan van ondersteuning.

Bij de Roma gaat het niet om één uniforme groep

Wie men ook is, ieder weet van zichzelf heel goed bij welke Roma-groep hij of

Op het platte land in de vroege lente bloeien de mahoniestruik en de forsythia met de treurwilg op de achtergrond

zij hoort óf niet wil behoren. Daar is men trots op. Om dat beter te begrijpen is het goed te weten wanneer de betreffende Roma families naar Nederland kwamen en uit welk land. Zo zijn er Roma uit Hongarije en Slowakije, uit de landen van het voormalig Joegoslavië en Albanië. Anderen komen uit Bulgarije, Roemenië of Rusland. In al die landen maakten de Roma van oudsher deel uit van de bevolking.

Hoger geschoolden

Al is het lang niet overal het geval, maar *er zijn ook hoger geschoolde Roma die een functie vervullen als dokter, religieus, onderwijzer, kunstenaar enz.* De meeste Roma wonen in de dorpen, aan de rand van steden of in bijzondere Roma-wijken waar de levensomstandigheden veelal erbarmelijk zijn. Roma in dezelfde omgeving, kunnen tot verschillende familie-groepen horen. Als buitenstaander (als 'gadjo') weet je dat niet.

Roma wonen al langer in huizen

Trouwens in de voormalige Oostbloklanden wonen Roma over het algemeen al lang in huizen, zelfs de familiegroepen die traditioneel rondzwierven, omdat het permanent rondtrekken niet meer geoorloofd is. Bovendien zijn er Roma die alleen de landstaal spreken (en slechts wat algemeen gangbare uitdrukkingen in het Romanes/Romani kennen). Het allerbelangrijkste blijft natuurlijk de eigen familie- en in het bijzonder de gezinsband.

Trouwens in de voormalige Oostbloklanden wonen Roma over het algemeen al lang in huizen, zelfs de familiegroepen die traditioneel rondzwierven, omdat het permanent rondtrekken niet meer geoorloofd is.

De treurwilgen sieren de wijk

De woonwagenwet van 1919 kondigt in Nederland de nieuwe tijd aan

Oude beroepen zorgden voor inkomsten

Na invoering van de woonwagenwet in 1919, moest elke gemeente verplicht een standplaats voor woonwagens aanleggen ook voor de Sinti en dat werd dan gepland in een uithoek van de gemeente. Hiermee groeide de afstand tot de burgermaatschappij. De oude beroepen als *muzikant, kleine handelaar, scharenslijper of oud ijzer en lompen ophaler* waren nog een bron van inkomsten, maar beslist geen vetpot. Men trok tot diep in de zestiger jaren van de vorige eeuw nog regelmatig rond in een streek, naar andere steden en dorpen, van huis tot huis.

Het straatbeeld van een doordeweekse dag

Al is dit pas enkele generaties terug, de jeugd van tegenwoordig kan zich nauwelijks voorstellen hoe het stadsleven er in vijftiger jaren in Nederland uitzag. Elke morgen, behalve op zondag kwam de stad weer tot leven en begon al vroeg de dagelijkse bedrijvigheid. Je herkende de verschillende geluiden. De hondenkar, paard-en-wagen en ook de grote bakfiets verdwenen ongemerkt uit het straatbeeld. Daarmee de schillenboer, de olieboer en haringverkoper. Ook de groenteman, melkboer en bakker die vooral hun vaste klanten bedienden. De scharen en messenslijper. Muziekkorpsen en draaiorgelmuzikanten trokken nog door de straten en zorgden voor wat vrolijkheid. De grote markt lag in het drukke centrum van de stad, waar vooral op vrijdag verse vis werd verkocht. En jaarlijks was er kermis of kwam er een circus langs met wilde dieren die je graag wilde zien. Marktkooplieden, muzikanten, kermislieden, circusartiesten allemaal uit het vrije beroep, daar was toen nog plaats voor. Wat nu overblijft zijn 'zigeuner orkesten', straatmuzikanten uit Oost Europa, de draaiorgel, circussen, kermissen en vooral bijzondere festivals die nog grote belangstelling trekken.

De oorlog in het voormalig Joegoslavië en de val van het IJzeren Gordijn

Wat waren daar de gevolgen van? Het leven van Roma voor de val van het IJzeren Gordijn

Officieel was er geen werkloosheid

Allereerst waren het de Roma die in de stroom van oorlogsvluchtelingen uit het voormalig Joegoslavië hier aankwamen. Tientallen jaren later kwam daar nog iets anders bij, toen het IJzeren Gordijn vrij onverwacht viel. Men voelde zich in Midden Europa vrij en koesterde grote verwachtingen en men werd al spoedig lid van de Europese Gemeenschap. Met de populaire historicus Geert Mak mogen we de vraag stellen, wát deze vrijheid concreet inhield. Het zijn vooral landen als Slowakije, Roemenië en Bulgarije die in korte tijd een grote inhaalsprong moeten maken. Van een leven dat van bovenaf bepaald werd, vereist men nu dat ieder zijn eigen bijdrage levert. In het communistische systeem kreeg ieder

officieel gelijke kansen op de arbeidsmarkt. Het leven was toen wel sober en formeel zonder werkloosheid.

In het communistische systeem kreeg ieder officieel gelijke kansen op de arbeidsmarkt. Het leven was sober en formeel zonder werkloosheid.

Het leven van Roma na de val van het IJzeren Gordijn

Aversie tegen Roma en de nieuwe vrijheid van open grenzen

Nu wordt de vrije markt alles bepalend. Een snelle mentale omschakeling naar werk gericht op prestatie. Waar men zich er minder druk over maakte was of er dan voldoende werkgelegenheid zou zijn. Zelf keuzes maken was men niet gewend en dat is zeker niet eenvoudig voor Roma met een levenswijze die anders en minder geordend is. Er volgen reorganisaties en er vallen ontslagen waarbij de Roma vaak als eersten buiten de boot vallen.

In de maatschappij groeit openlijk aversie tegen Roma, die als zondebok dienen. Vroeger werd er ook wel onderscheid gemaakt tussen Roma en burgers, hoewel meer gecamoufleerd. Het belangrijkste van de nieuwe vrijheid was dat er plots open grenzen zijn en men in Europa vrij rond kon reizen. De zuigkracht naar het westen, vooral naar Engeland als 'land der belofte' waar snel en goed geld te verdienen valt. Dat geeft hoop op werk of minstens een beter bestaan en bracht een beweging van mensen binnen Europa met zich mee, waaronder ook Roma.

Het belangrijkste van de nieuwe vrijheid was dat er plots open grenzen zijn en men in Europa vrij rond kon reizen.

Tegenwoordig: Deel uitmaken van de samenleving en toch werkloos zijn?

Wederzijds begrip

In grote getale zijn Roma van Midden Europa naar het westen gegaan en een deel van hen is ook naar Nederland gekomen. Ze zijn hier met afzonderlijke gezinnen in wijken geplaatst om tussen andere burgers te wonen. Een andere of minder ordelijke levensstijl, kan dan een aanleiding geven tot wederzijds onbegrip, een kort lontje en ook bij plaatselijke overheidsinstanties. Geen geregeld werk, nooit op school te zijn geweest of het niet in het bezit zijn van volledige verblijfsdocumenten, is een veel voorkomende bron van ellende.

Zelf mondig genoeg

Ook voor de Sinti die al ruim vijf eeuwen lang deel uitmaken van de westerse samenleving, is de werkloosheid en het leven van de bijstand nog steeds een

punt van aandacht. Hun verleden is heel verschillend, maar ze lopen vaak tegen de zelfde moeilijkheden aan. Welke mogelijkheden zijn er om de kost te verdienen? Men is mondig genoeg om dat zelf te verwoorden. En hier past wel allereerst de bereidheid een luisterend oor te bieden om de zaak eens van hun kant uit te bekijken. En dan de bereidheid te tonen om te helpen waar het nodig is.

Waarderen van eigen initiatieven

Vooraf met het waarderen van eigen initiatieven om tot een betere oplossing te komen, opent zich een weg om eigen talenten te ontdekken en te ontplooien. Dan pas is het zinvol samen te zoeken naar een uitweg voor problemen van alledag. Maar ook is het nodig nieuwe wegen te vinden in de moderne tijd. De aanschaf van een mobiele telefoon en P.C. alleen, is daarvoor niet voldoende.

Vooraf met het waarderen van eigen initiatieven om tot een betere oplossing te komen, opent zich een weg om eigen talenten te ontdekken en te ontplooien.

Gevolgen voor Sinti en Roma na de Tweede Wereldoorlog

De verschrikkingen van de oorlog

Niet alleen de historische achtergronden ook de woonomstandigheden van Sinti en Roma in Nederland zijn niet hetzelfde. Allereerst de Sinti in Nederland. Tegen het eind van de Tweede Wereldoorlog vonden er grote razzia's plaats tegen de Nederlandse zigeuners, de Sinti. De foto met het Sinti meisje Setela, staande in de deuropening van de wagon van een vertrekkende trein, is het symbool geworden van de deportatie van alle joden en zigeuners vanuit Westerbork naar de ver-

Settela

nietigingskampen. Zij is het meisje met de hoofddoek (Sinti werden in tegenstelling met joden al vóór hun vertrek kaalgeschoren). Ook enkele Romagezinnen die al voor de oorlog in Nederland woonden, troffen hetzelfde lot als de Sinti.

Verlammende werking in het dagelijks leven

Bijna elke Nederlandse Sinti familie heeft wel een traumatische ervaring opgedaan in de oorlog vanwege vermoorde familieleden. Lang is hun lot geminimaliseerd en zelfs genegeerd. Ze kregen géén erkenning. Dat had een grote impact op het dagelijkse leven van de Nederlandse Sinti. Het gevoel niet serieus te worden genomen, had een verlammende uitwerking en ondermijnde het vertrouwen in de burgermaatschappij. Ruim na de oorlog werd men zich pas echt bewust van hun leed en werden ze als oorlogsslachtoffers erkend. De Sinti en Roma die al eeuwenlang in West Europa wonen, treffen we voornamelijk aan op kleine woonwagencentra in bepaalde delen van Nederland.

Het gevoel niet serieus te worden genomen, had een verlammende uitwerking en ondermijnde het vertrouwen in de burgermaatschappij.

Roma na de oorlog

Systematische verspreiding

Verreweg de meeste Roma kwamen pas na de Tweede Wereldoorlog naar Nederland. Met name in de jaren zeventig, gedurende de burgeroorlog in het voormalig Joegoslavië en na het openen van het IJzeren Gordijn. Omdat ze later kwamen, werden ze veelal na een gemeenschappelijke opvang van overheidswege uit, na tien jaar in gewone huizen geplaatst, systematisch verspreid over heel Nederland. Sinti en Roma zijn duidelijk onderscheiden groepen met eigen taal, ofschoon in het verre verleden wel met dezelfde wortels. De Roma hebben verschillende dialecten.

Romagroepen uit Midden Europa aangeduid met de naam van een beroep of hun levenswijze

In Roemenië trof men lange tijd nog rondtrekkende Roma in tenten aan en ze behoren tot de z.g. Vlach (of Vlax)-groep die men elders Olah- of Olaskizigeuners noemt. De meeste Roma leefden er lange tijd in slavernij en werden uitgebuit. Roma familiegroepen die in cultuur en dialect van elkaar verschillen, worden door anderen nog steeds vernoemd naar een vaardigheid waarmee de groep uitblinkt of hun naam slaat op de manier van leven.

Natuurlijk is het beroep 'smid' heel populair, de Kowaatsji (deze naam ontleent aan het Slavisch), de Tsjurari (Roemeens: zeven makers), de Lowari (Hongaars:

Primitieve behuizing (rond 1920) van een Romafamilie in Zevenburgen Hongarije. Tegenwoordig hoort deze landstreek bij Roemenië en heet Transsylvanië of Ardeal

paardenhandelaars), de Ursari (Roemeens: berenleiders), de Muzikanti/Lautari (Roemeens: muzikanten en instrumentenmakers) of zij die genoemd zijn naar een opmerkelijk handwerkproduct.

De voornaamste en grootste groep is die van de Kalderashi (Roemeens: ketellappers), waarvan er veel naar West Europa trokken, ook de Drindari (stoffeerders) en de Lingurari (Roemeens: zij die houten gebruiksvoorwerpen maken zoals houten lepels) en zo zijn er nog meer groepen.

De Rudari (meubelmakers) en de Boyashi, Béjas of Ba(n)jashi (oud Slavisch woord voor mijnwerkers) wonen in huizen en hebben oud Roemeens als voertaal. Verder zijn er nog de Ashkali (houtskool branders) en een groep die zichzelf

Zigeunersmid

Egyptenaren noemt in Zuid-Slavië. Zo ook de Rumungro of 'Hongaarse Roma' die merendeels Hongaars spreken. In Bulgarije en het voormalig Joegoslavië heten de sedentaire Roma Arli of Erli een naam die uit het Turks komt: yerli betekent 'lokaal, plaatselijk'.

Het is niet mogelijk een duidelijke geografische scheiding aan te brengen tussen de Vlach en Non-Vlach groepen.

In Turkije, Bulgarije, Macedonië, Albanië en landen van het voormalig Joegoslavië die vaak tot de Non-Vlach groep horen, vinden we ook groepen met Turkse namen o.a. Bu(r)gudzi (van 'burgu' [boor]: gereedschap makers), Kalajdzi (blikslagers), Sepetsji (mandenmakers) en

Gurbetsji (vreemdelingen). Ook zijn er namen die betrekking hebben op familie-afkomst en woongebied.

Bij de grote Balkangroep wordt er soms nog een onderscheid gemaakt naar godsdienst: de Chorechane (islamiet) en de Dashkane (christen).

Enkele stammen in India die in hun manier van leven lijken op de Sinti en Roma, onze zigeuners (een oude benaming uit het Byzantijns Grieks : Atsinganos!), worden ook vernoemd naar hun specifiek beroep: zoals de Sapara (Hindi: Slangen-bezweerders) en de Narikuravar (Tamil: vogelvangsters). Lohar past bij het beroep van smid enz.

Enkele stammen in India die in hun manier van leven lijken op de Sinti en Roma, onze zigeuners (een oude benaming uit het Byzantijns Grieks: Atsinganos!), worden ook vernoemd naar hun specifiek beroep

De geraadpleegde en gebruikte boeken zijn onder andere:

Weltchronik der Zigeuner

Reimar Gilsenbach (Frankfurt 1994) ISBN 3-631-32273-9

Gypsies: from the Ganges to the Thames

Donald Kenrick (Hertfordshire 2004) ISBN 1-902806 23 9

Geschiedenis der zigeuners in Nederland.

De rechtspositie der Heidens of Egyptenaren (1420-1750)

dr. O.van Kappen (Assen 1965)

Zigeuners, de overleving van een reizend volk

*Nico Bogaart, Paul van Eeuwijk en Jan Rogier
(Amsterdam/Brussel 1980)* ISBN 90 10 03279 5

En men noemde hen Zigeuners... De geschiedenis van Kaldarash, Ursari, Lowara en Sinti in Nederland

Leo Lucassen (Amsterdam/'s-Gravenhage 1990) ISBN 90.6861.055.4

Zigeuners in ons midden, De karavaan trekt verder. Een spoor blijft achter

Guido Deraeck (Budel 2001) ISBN 90 5573 206 0

A history of the Gypsies of Eastern Europe and Russia

David M. Crowe (London/New York 1995) ISBN 1 85043 911 7

'Gypsy' groups in Eastern Europe: Ethnonyms vs. professionyms

Elena Marushiakova and Vesselin Popov ISSN 1528-0748(print),1757-2274
(online)
[Academia.edu] (Liverpool 2013) Romani Studies 5, Vol. 23, No 1.

Cigányok a román történelemben

Gypsies in the Rumanian history)

Achim Viorel (Budapest 2001) ISBN 963 379 9113 9

Země Utrpení: Dějiny otroctví a pronásledování Romů

(Land of suffering: History of gypsy slavery and persecution)

Ian Hancock (Praha 2001) ISBN 80-902608-3-7

Geboren bin ich vor Jahrtausenden,

Bilderwelten in der Literatur der Roma und Sinti

Beate Eder (Klagenfurt/Celovec 1993) ISBN 3-85435-207-7

Herfsttij der Middeleeuwen

Johan Huizinga (2011, www.atlascontat.nl) ISBN 978 90 467 0586 5
[Erven Huizinga, 38ste druk 2018]

Varende luyden. Studien over de groepen van onmaatschappelijken in de Middeleeuwen

D.Th. Enklaar (Assen 1956) Historische Bibliotheek Deel 12

Unwanted Journey, Why Central European are fleeing to the UK

Mike Young (London 1999) The Refugee Council

Zwervende handwerkers en kooplieden op reis

Deel 2

Kostwinning Sinti en Roma, Toen en Nu! Nu: Uit de praktijk

De treurwilg kondigt het nieuwe jaargetijde aan

De traditionele werktraditie doorgeven van generatie op generatie verandert

In veertig levensjaren enkele generaties overbruggen

De verteller vertelt dat het traditionele doorgeven van de werktraditie in zijn familie pas in de laatste jaren verandert. Hij en zijn vrouw staan nu zelf midden in die wisseling. Hij heeft nog de tijd van opa meegemaakt; met vader heeft hij nog geëvent. Hij was de eerste telg van de familie die enkele jaren een school heeft bezocht. Nu dienen zij samen zelf, met vallen en opstaan, ander werk te zoeken. En tegelijk te zorgen dat hun kinderen het hedendaagse onderwijs volgen en zich voorbereiden om een vak leren en het later beoefenen.

Horror van de oorlog verlamt

Onze grootouders hebben een verschrikkelijke tijd meegemaakt onder en na de oorlog. De psychische aandoeningen die zij daarvan hebben overgehouden hebben invloed tot op de vierde generatie. De geestelijke schade is groot en langdurig tot in het nageslacht van de kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen. De horror van de oorlog heeft hen verlamd en ontheemd gemaakt. De menselijke waardigheid is vernietigd.

Er is geen psychische zorg voor onze grootouders geweest. Herstel van de geestelijke gezondheid moest gebeuren in de praktijk van het leven. Vanwege de verwarde omstandigheden waarin zij verkeerden, waren zij niet in staat hulp te vragen. Zij hadden geen vast adres.

Eerlijk gezegd is niemand gezond uit de oorlog gekomen. Men kon elkaar niet helpen en toch waren zij op elkaar aangewezen.

De horror van de oorlog heeft hen verlamd en ontheemd gemaakt. De menselijke waardigheid is vernietigd.

Na de oorlog werd er gebedeld.

Hulp ontbrak

Direct na de oorlog is er vooral gebedeld. Belangrijk waren de levensbehoeften zoals eten, drinken en een dak boven het hoofd. Er werd door onze grootouders vooral gezworven en er werd gezocht naar veilige plekken om te wonen. Dat betekende dat hun kinderen, dus nu onze opa's en oma's, in deze wijze van leven opgroeiden. Zij deelden met elkaar de pijn en de angst. Zij waren kinderen van bedelende ouders, zoekend naar eten en drinken en levensonderhoud. De kinderen van de tweede generatie zijn opgegroeid in een tijd van opbouw van de samenleving. Die opbouw ging nog langs hen heen; het was een zwervend volk zonder geestelijke hulp en zonder school.

Oude beroepen werden langzaam voortgezet

Zo verging het mijn vader, de tweede generatie na de oorlog en zo verging het de meeste Roma. Zij probeerden de oude stiel, oude beroepen, van voor de oorlog op te pakken en dat was scharen en messen slijpen, stoelen matten en pannen maken. Dat deed hij al op zijn elfde jaar. Zij waren vindingrijk om dit vak uit

te oefenen. Scharenslijpen deden zij met een slijpsteen, aangedreven eerst op de accu van de auto en later op het lichtnet. Zij gingen langs machinefabrieken en horecabedrijven om de messen en scharen te slijpen. Eerst werd een proefmes of schaar geslepen en als dat goed was gedaan, kregen ze het vertrouwen om meer werk uit te voeren. Ook polijsten we messen, vorken en lepels. Het was een bezigheid om de kost te verdienen. Polijsten deden ze met pasta en een borstel. Er waren meestal geen vaste klanten. Zij gingen zelfs naar België en Duitsland om zo onze kost te verdienen. Mijn moeder ventte langs de deuren met galanterie.

De derde generatie en de zigeunerschool

Ik ben van de derde generatie en ben opgegroeid met het zwervend bestaan van mijn vader in de jaren zeventig en tachtig. We woonden toen al op een vaste standplaats op een woonwagencentrum. Overdag gingen we er met een caravan op uit om de kost te verdienen. Ik had

toen al op de zigeunerschool gezeten. Op de zigeunerschool zaten wij met alleen zigeuner kinderen. Alle kinderen met dezelfde achtergrond zaten samengepropt in enkele klaslokalen. Het was een lagere school maar wel met een eigen programma en eigen tempo van leren. We leerden de lettertekens en een beetje lezen, schrijven, tekenen en rekenen. Dan was er ook gymnastiek en TV kijken.

De meesters en juffrouwen waren Nederlanders en spraken onze taal niet. Er was weinig uitwisseling met de burgerscholen in het dorp. Na mijn dertiende jaar ben ik niet meer naar school gegaan en ben ik al met mijn vader en moeder meegegaan om het slijpers vak uit te oefenen. Sommige kinderen bleven langer op school. De meisjes kregen kook- en naailes en de jongens een beetje timmeren en zo. Er werd niet echt gedacht aan een voortgezet onderwijs of een vak leren. De meeste kinderen gingen van school af; de jongens om vader te helpen en de meisjes moeder. Als men aan je vroeg wat je later ging doen dan zeiden de meesten: venten.

Toen gezamenlijk op reis om de kost te verdienen, nu op elkaar aangewezen op een vaste plek

Er werd niet echt gedacht aan een voortgezet onderwijs of aan een vak leren.

Kentering bij de oude beroepen en werken in de fabriek

De tijd van het millennium veranderde er veel in de oude beroepen. Er kwam een kentering. Er was minder geld bij de burger en venten ging moeilijker. Je kreeg toen bij de sociale dienst makkelijker een uitkering en je werd geholpen om te gaan werken bij een baas. Ik en nog andere Roma kregen werk bij een autofabriek. We moesten stoelen maken maar dan met een lopende band systeem. Het bracht goed op, € 600,- per week, maar daar stond tegenover dat we in ploegendienst moesten werken van 6.30 uur in de morgen tot 15.00 uur en van 14.30 uur tot half een 's nachts. Er waren twee pauzes, van 20 minuten en een half uur. Wij konden dat niet bol werken en kregen ontslag. Er moesten in korte tijd veel stoelen worden gemaakt, productie werk dus. We konden het tempo niet bijhouden.

Communiceren met de burger ging nog niet goed

Tijdens de proefwerkzaamheden op de fabriek merkte ik hoe het verleden in mij aanwezig is. Ik ben pas van de derde generatie na de oorlog. Ik besepte hoeveel ik van mijn vader en van grootvader heb overgedragen gekregen. Hun leven was ook nog mijn leven. Hun angsten en zorgen zaten ook nog onder mijn huid. Wij konden goed communiceren met de burger als het om ons eigen beroep ging dus over onze eigen werkzaamheden als zwervende Roma. Maar de communicatie liep zeer slecht als de gesprekken over het samenleven in de burgermaat-

schappij gingen. Onze ondernemingen waren vrije ondernemingen, zonder ingeschreven te staan bij de Kamer van Koophandel en zonder afdracht van belastinggeld.

Wij konden goed communiceren met de burger als het om ons eigen beroep ging dus over onze eigen werkzaamheden als zwervende Roma. Maar de communicatie ging zeer slecht als de gesprekken gingen over het samenleven in de burgermaatschappij.

'Kijk eens naar de takken van die boom daar, hoe die door de wind worden bewogen en niet breken'

Vorbereidingen om te komen tot een eigen onderneming

Gesprekken met de gemeente

De gesprekken met de gemeente over een eigen onderneming lopen vast. Wij weten wat wij kunnen en kennen vanuit de werkervaringen, vakkennis en vindingrijkheid opgedaan in de zwervende, nomadische tijd. Wij weten ook hoe het werk te moeten uitvoeren en de klant te moeten benaderen om het werk gedaan te krijgen. In de gesprekken zijn onze ervaringen en natuurlijke kennis blijkbaar van weinig waarde. Onze ervaringen worden al gauw opzij geschoven en we moeten luisteren en aannemen wat zij te bieden hebben. Zij constateren dat wij geen opleiding hebben en eisen dat we die eerst volgen. Er wordt lacherig gedaan over onze ideeën en vindingrijkheid. Wij voelen ons dan in de hoek gezet. Ook als we al iets van onze eigen ideeën op papier hebben gezet, verdwijnt dat al gauw in de prullenbak.

In eerste instantie is er weinig gehoor en erkenning voor ons initiatief

Het is niet verwonderlijk als wij dan boos worden en misschien ook brutaal. We komen dan in een pijnlijke situatie en de gesprekken worden direct afgebroken. Er zit niets anders op dan naar huis te gaan en maar weer af te wachten hoe het verder moet. Eerlijk gezegd raken we niet van stuk door de oordelen van de ambtelijke gesprekspartner. Uiteindelijk willen ze van ons dat we in de uitkering blijven en daarvoor vrijwilligers werk doen in een bedrijf of werkplaats van de gemeente. We worden dan gezien als mensen met een beperking. In de gesprekken merken we ook dat wij niet alleen gezien worden als mensen zonder adequate opleiding, maar ook dat we

van het 'kamp' komen. Onze achternaam roept bij de gesprekspartner ook vraagtekens op.

We worden dan gezien als mensen met een beperking. Mijn verzoek aan de gemeente om een eigen bedrijf te beginnen en de draad van vroeger op te pakken op basis van traditie en ervaring van een Roma krijgt geen gehoor. Ook mijn mededeling dat ik tot de derde generatie van een Roma oorlogsslachtoffers hoor, maakt weinig indruk. Voor ons verzoek is geen plek in het beleid en we worden verwezen naar een werkplaats voor mensen met een beperking.

Onze vraag en de eisen van de gemeente staan tegenover elkaar

Aan de gemeente is een gesprek gevraagd om te bespreken hoe een bedrijf op te zetten met behoud van een uitkering. De gemeente is verbaasd dat er financiële middelen zijn uit een garantiefonds. We hebben namelijk zelf voor garantiegeld gezorgd om in het bedrijf te beginnen. Een gesprek komt er niet. We zien als het aan de kant zetten van de verzoeker. Wij denken om drie redenen: het feit dat de verzoeker Roma is, van het kamp komt en geen theoretische basis heeft.

Vooroordelen en wantrouwen

Als we na het gesprek naar huis rijden beseffen we dat niet alleen wij nu, maar dat in het algemeen veel mensen van ons om deze redenen worden afgewezen. En dat een eigen bedrijf opbouwen met de hulp van de gemeente op veel vooroordelen en wantrouwen stuit.

Het gesprek had een racistische ondertoon

Van de Kamer van Koophandel is de goedkeuring verkregen voor het starten van een schoonmaak en klusjesbedrijf. De gesprekken met de gemeente verlopen niet goed. De bedoeling is een bedrijf te starten met behoud van de uitkering. We zijn van de veronderstelling dat die regel bestaat. De gemeente denkt er tot nog toe anders over. In januari vindt er opnieuw een gesprek plaats met medewerking van onze begeleider. Dezelfde persoon van de gemeente als voorheen zal het gesprek voeren. In het vorige gesprek liet hij zich racistisch uit. Ook degene van de sociale dienst die bij het gesprek aanwezig was, vond het gesprek niet goed en stelde zelfs voor het gesprek te beëindigen.

Wij kijken op dat gesprek terug en zeggen: Als je goed doet en het goed voor hebt word je gediscrimineerd en als je het slecht doet dan ben je een crimineel.

Als je goed doet en het goed voor hebt word je gediscrimineerd en als je het slecht doet dan ben je een crimineel.

Gelijkwaardigheid in het gesprek is zoek

De gelijkwaardigheid in het gesprek is zoek. Dat wil zeggen er geen respect voor ons is en geen begrip voor de omstandigheid waarin wij verkeren. Het gesprek verloopt slecht omdat de ambtenaar helemaal geen vertrouwen in ons uitstraalt. We leggen dan heel gemakkelijk een verband met wat ons vroeger al is overkomen. Het verhaal gaat dat Hitler ooit heeft gezegd over zigeuners: "Van de mest op de grond komt meer terecht

De treurwilg is duidelijk anders dan de andere bomen speciaal in het vroege voorjaar

dan van de zigeuners in de samenleving". Gelijk met de Joden wilde Hitler de zigeuners opruimen. Het is belangrijk dat een gesprek van de kant van de Roma eerlijk en oprecht moet zijn. God is uiteindelijk die oordeelt. Hij weet wat goed en slecht is. We moeten God niet voor de voeten lopen en het oordeel van God overnemen. Het gesprek moeten wij in handen van God leggen. Daarom zal ik het volgende gesprek met de ambtenaar op mijn telefoontoestel opnemen, zodat je het gesprek kunt terug luisteren en weet wie wat gezegd heeft. Kijk nu naar Slowakije daar zijn nu verkiezingen en een kandidaat president zegt over Roma dat wanneer hij aan de macht komt de Roma zal liquideren. De Roma worden in een zak gegooid (over één kam geschooren) alsof ze allemaal slecht zijn. Overal zijn rotte appels. Zo bijvoorbeeld wordt hier in Nederland een heel woonwagencentrum onderzocht als één van bewoners wietplantjes teelt. Dit doet men in een gewone straat toch ook niet.

Het vervolg gesprek is gelukkig veel beter

Het derde gesprek was met een andere ambtenaar en verliep uitstekend. Een vierde gesprek werd door ons afgezegd omdat de begeleider zich niet vrij kon maken. Dat was een misser, want nu het gesprek goed gaat en de verhoudingen weer normaal zijn moet de slag worden geslagen. Het moet niet zo zijn dat de ambtenaar verkeerde dingen over ons denkt en veroordelen worden bevestigd. Gelukkig kon er weer vlug een afspraak worden gemaakt. De ambtenaar ging gewoon met ons om. Formulieren over het bedrijfsplan worden uitgereikt en de vervolgstappen worden uitgelegd. Een volgende afspraak wordt gemaakt als de formulieren met het bedrijfsplan zijn ingevuld. Dan kan een volgende stap worden gezet om het fiat te verkrijgen en met de onderneming van start te kunnen gaan.

Aanschaf van praktische voorbereidingen

Met het geld van het garantiefonds worden een auto, de materialen en het gereedschap aangeschaft die nodig zijn voor het bedrijfje. De kinderen maken een ontwerp van het visitekaartje en de flyers. Een boekhouder wordt aangetrokken en met hem worden de zaken zoals belastingen doorgesproken.

Dan valt onze voorbereiding op de eigen onderneming stil en maken we ons zorgen over de problemen die het coronavirus bij ons teweeg brengt.

Vergelijkende verhalen sinds 1945
In een grafiek wordt met enkele lijnen aangegeven hoe mensenlevens, over enkele generaties zich ontwikkelen. In de grafiek wordt de lijn in het bestaan van een burgerfamilie vanaf 1945 ver-

geleken met een Sinti en Roma generatie op grond van de verhalen in dit boekje.

Inspanningen van mijn vader na de oorlog

Tijdens gesprekken met Sinti en Roma families in de woonwagen over de werkgelegenheid en de kostwinning sinds de oorlog besepte ik de verschillen van hun levensverhaal en het verhaal van mijn familie. Ik kom uit een burgergezin dat met veel inspanningen constant inkomen heeft gekend, of uit een eigen onderneming of uit dienstwerk. Na de bevrijding in 1945 hebben wij, met mijn vader aan het hoofd, vanuit het huis waar wij woonden, hard moeten werken om een tuinders- en bloemisterij bedrijf uit het niets van de grond te tillen. Iedereen hielp mee, moeder en wij kinderen groeide er mee op. Zo deden dat in ons dorp en in heel Nederland veel andere families en gezinnen allemaal op dezelfde wijze in hun eigen vak of onderneming. Plus was mijn vader een bestudeerd middelstands man en nam al direct na de oorlog naast de opbouw van het bedrijf actief deel aan samenleving van het dorp. Hij zat in de politiek, bekleedde een functie in het parochiebestuur, richtte een toneelgroep op waarvan hij zelf de regisseur was, tilde de gezinszorg mee van de grond en was voorzitter van een fruittelers studiegroep in onze regio en produceerde kersenwijn als hobby. (voor de oorlog was mijn vader wijnmaker van zijn beroep).

Het verhaal een Sinti en Roma na de oorlog

Zo liet ik mijn achtergrond, het verhaal van mijn familie, door mijn hoofd gaan aan de keukentafel bij de Sinti en de Roma. Hun verhaal zag er heel anders

In de schaduw van de treurwilg

uit. Er viel in het begin, na 1945, voor hen weinig op te bouwen en deel te nemen en er was geen vast huis vanwaar uit gewerkt kon worden. De horror van de oorlog had hen verlamd en vaak dakloos gemaakt. Die verlamming werkte door in de verschillende daaropvolgende generaties. Hun overgrootvader en verschillende familieleden waren op transport gesteld en vermoord tijdens de oorlog. Grootvader had, wonder boven wonder en met angst en beven, de oorlog overleefd. Hij bleef zitten met de vragen over wat er met zijn familie was gebeurd. Hij had bijna niets meer om op terug te vallen. Dat was zijn startpunt. Hij kon nu niets anders doen dan ventend rond te trekken om aan de kost te komen.

Er viel in het begin, na 1945, voor hen weinig op te bouwen en deel te nemen er was geen vast huis vanwaar uit gewerkt kon worden.

De stuwkracht

De stuwkracht van mijn vader was te helpen herstellen de gehavende structuur van de thuissituatie en die van de dorpsgemeenschap. Wij kinderen konden gedisciplineerd en zonder zorgen naar school gaan. De stuwkracht van de Sinti en Roma was het zoeken naar vermiste familieleden en te overleven in de kapotgemaakte verstrooide wereld. Voor de Sinti en Romakinderen was er geen

tijd en gelegenheid om naar school te gaan. Zij moesten met vader en moeder werken om te overleven in een voor hen nog steeds vreemde en vaak vijandige wereld. Pas in de derde generatie na de oorlog was er sprake van onderwijs op een aparte woonwagen- en/of zigeuner schooltje en dan nog onderwijs met een kleine letter.

Een ander vak leren was er niet bij

Mijn vader kon al snel redelijk rond komen. Hij was in staat om ons een goede vakopleiding te geven zodat wij snel zelfstandig en in familieverband onze eigen kost konden verdienen. De Sinti- en Romakinderen daarentegen kregen, als het uitkwam een beetje, leerervaring in het lezen, het schrijven en het rekenen op een apart zigeunerschooltje. Om te helpen in het levensonderhoud van het gezin moesten ze dan alweer gauw op nog jonge leeftijd de weg op om scharen te slijpen en te venten. Een ander vak leren op een school was er toen nog lang niet bij. Zelfstandig de kost verdienen is tot op heden vaak nog niet verwezenlijkt. Nog steeds hebben de jonge gezinnen de hulp nodig van de directe families en de grotere samenleving. Verwonderlijk velen van de twintigers en dertigers zitten in de uitkering en daarvan weer een aantal in de schuldsanering.

Zelfstandig de kost verdienen is tot op heden vaak nog niet verwezenlijkt.

Wisselwerking met de samenleving

Toen in 1999 een bedrag beschikbaar kwam van de Nederlandse regering als herstel voor de geleden schade en de kilheid waarmee de Sinti en Roma door de overheid en de burgersamenleving wa-

ren behandeld was dat maar een druppel op de gloeiende plaat. Ook de projecten die vanuit dat geldbedrag tot op heden konden worden uitgevoerd zijn maar een schijntje van hetgeen er werkelijk nodig is om op gelijk niveau te komen met de burgerij. Het echte herstel dient in een wisselwerking met de breedte van de gehele lokale samenleving te worden verwezenlijkt. We vieren dit jaar samen het bevrijdingsfeest. Ook dit feest kunnen veel Sinti en Roma nog niet vrijuit vieren. De trauma's van de oorlog zijn nog lang niet verwerkt en hebben duidelijk nog invloed op de vierde en vijfde generatie.

Het echte herstel dient in een wisselwerking met de breedte van de gehele lokale samenleving te worden verwezenlijkt.

Dit boekje

In dit boekje laten wij met behulp van de lijnen van een grafiek zien hoe de kostwinning van mijn familie en van veel Sinti en Roma gezinnen in de loop van de 75 jaar na de oorlog zijn ontwikkeld. De twee lijnen geven de harde realiteit van de Sinti en Roma weer.

De grafiek

Het startpunt na de bevrijding lag voor mijn familie anders in het bestaan als die van de Sinti en Roma. Op de schaal van honderd kunnen wij stellen dat zij op het startpunt van rond de nul zitten en mijn familie ergens nabij de dertig of misschien nog hoger. De lijn van mijn familie loopt gestaag omhoog. De lijn van de Sinti en Roma blijft lang bijna horizontaal en loopt iets naar boven als de

kinderen beter naar school kunnen gaan. Op het eind zakt de lijn weer omdat het naar schoolgaan en een vak leren nog te weinig effect heeft op de werkgelegenheid na de schooltijd.

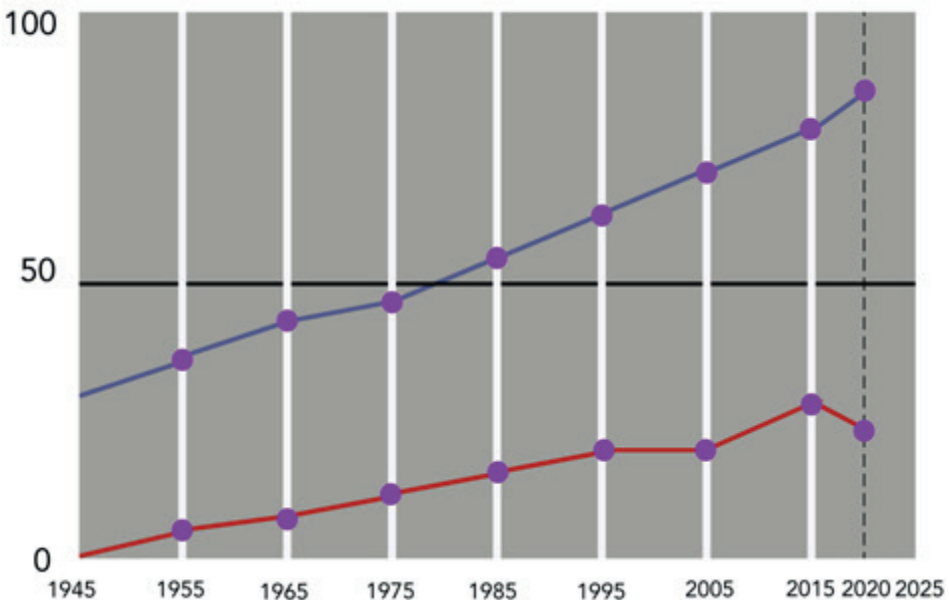
Het lijntje op de grafiek is niet hét lijntje. Iedereen kan natuurlijk zelf een lijntje trekken op basis van eigen ondervindingen en die van zijn voorouders en dat weer vergelijken met andere families.

Een democratische staat duldt niet dat mensen achterop raken

Dit levenswerkboekje wil een stimulant zijn om de werkgelegenheid onder Sinti en Roma te verbeteren. En in het bijzonder dat de vierde en vijfde generatie vanaf de oorlog, de twintigers en de dertigers, ten volle gestimuleerd worden om deel te nemen aan het leven op alle fronten van onze samenleving. Laat de lokale gemeenten, de burgerbevolking, het onderwijs, de ondernemers, de

De verschillende groei en bloeiwijze van de natuur in het voorjaar

gezondheidszorg de maatschappelijke dienstverlening, justitie, de kerken, etc. etc. er alles aan doen om werk mogelijk te maken. Om de werkgelegenheid van de Sinti en Roma te verbeteren dient iedereen er zich van bewust te zijn dat we allemaal mensen zijn die het geluk van ons zelf en onze kinderen nastreven. Het dient een wisselwerking te zijn. We leven in een democratische staat waarin we niet mogen dulden dat er medeburgers onder ons zo achterop raken.

Dit levenswerkboekje wil een stimulans zijn om de werkgelegenheid onder Sinti en Roma te verbeteren.

Respect voor de Vijftigers en de Cultuurbeleving

'In de Sinti en Romatradiatie zijn de vijftigers aan rust toe en zouden niet meer verplicht moeten werken.' Dit zeggen de twintigers en de dertigers bij het maken van dit boekje. De Sinti en Romacultuur vraagt veel aandacht en de vijftiger in rust kan dan die aandacht geven. Tegelijk kan hij of zij de jonge gezinnen bijstaan zodat die kunnen gaan werken.

Wanneer Sinti en Roma de vijftig jarige leeftijd hebben bereikt worden ze in onze cultuur beschouwd als behorende tot de ouderen. Op die leeftijd zijn zij vaak opa en oma omdat ze uit een generatie komen die op jonge leeftijd zijn getrouwd, kinderen hebben gekregen en nu kleinkinderen hebben of soms zelfs achterkleinkinderen. In hun cultuur worden vijftigers door de jongeren met respect benaderd. Zij worden niet meer verplicht geacht te solliciteren voor een baan. Zij hebben vaak een zwaar leven

achter de rug en zijn aan rust toe. In de cultuur wordt hen niets meer verplicht opgelegd. Het 'moeten doen' is nu iets van het verleden.

Dat betekent dat de jongeren deze generatie van boven de vijftig van dienst zijn. Zij hebben veel gedaan voor de jonge generatie nu dient de jongere generatie voor hen te zorgen. Het is ook wederkerig. De vijftigers kunnen zich nu ook meer vrij maken voor de jonge gezinnen zodat de jonge ouders kunnen gaan werken.

De waardigheid van de treurwilg

Het bij elkaar thuis voelen is een klik van een wederzijdse identiteit-, cultuur- en eigenheidsbeleving.

Cultuurbeleving

Het respecteren van de Sinti en Roma en de cultuur vraagt veel aandacht en tijd voor alle generaties. Dat betekent dat de werkgelegenheid, dus de wijze van kost verdienen in harmonie dient te zijn met de cultuurbeleving. Voor een Sinti en Roma is het moeilijk om in een veertigurige werkweek onder een baas te werken. Deze werktijden zijn zo strak geregeld dat daar niet van kan worden afgeweken. Er is te weinig ruimte voor de cultuurbeleving. In de voorafgaande levenswerkboekjes is dit onderwerp regelmatig beschreven.

Wat houdt de cultuurbeleving in?

In de cultuurbeleving komt het gezin, de familie en de gehele Sinti of Roma bevolking op de eerste plaats. Het dagelijks leven is heilig en vraagt alle aandacht. Het samenzijn van het gezin en de grotere familie is de basis van het bestaan.

Armoede samen dragen

De armoede in de gezinnen in de cultuurbeleving werd gezamenlijk in een groter familieverband gedragen. Iedereen van klein tot groot, van oud tot jong, draagt de lasten van de armoede en iedereen probeert een bijdrage te leveren aan het dagelijks leven zodat de armoede voor iedereen gelijk is en te dragen valt. Komt er meer geld binnen dan wordt dat ook gezamenlijk verdeeld. We kennen het gezegde: 'Je bent arm in de zak maar rijk in je hart'. Wanneer je zelf door het dal van diepe armoede en ellende bent gegaan, word je gevoelig voor de armoede van hen die je pad kruisen. De verbondenheid komt dan met hen tot stand en een vanzelfsprekende hulp wordt geboden.

Oude beroepen

De oude beroepen horen bij die cultuur. Het waren ondernemingen in harmonie met het gezins- en familieleven.

Wanneer je zelf door diepe armoede en ellende bent gegaan, word je gevoelig voor de armoede van hen die je pad kruisen. Aandacht voor gezond leven en het dagelijks eten van een warme maaltijd zijn de voorwaarde om samen te zijn.

Het waren beroepen waar gezamenlijk aan gewerkt werd. Soms deed het hele gezin daar aan mee. Het waren vaak handwerkberoepen waar weinig investeringen voor nodig waren en die al reizend werden uitgeoefend. We denken dan aan scharen slijpen, stoelen matten, venten met kleding en galanterie en snuisterijen. Of arbeiden bij boeren op het land en seizoenarbeid zoals nu de Polen doen. De hele familie was daarbij betrokken.

De maat van inkomen werd zelf bepaald zo ook de tijd van werken. Beiden afhankelijk van de gezinssituatie.

Dezelfde identiteit en de klik

We zijn bij elkaar betrokken, omdat we ongeveer dezelfde identiteit en achtergrond hebben. We voelen elkaar aan, spreken dezelfde taal en beleven dezelfde cultuur. Het klikt met elkaar. We hebben veel Nederlandse vrienden, omdat wij hen in de moeilijke tijden van ziekte en nood hebben leren kennen en zij ons bijstonden. Zij waren trouw en hielpen ook toen het moeilijk was. Die vrienden horen nu een beetje bij onze cultuurbeleving en zij worden ook gemakkelijk uitgenodigd bij feesten of zomaar om gezellig bij elkaar te zijn. Het bij elkaar thuis voelen is een wederzijdse identiteit en cultuur beleving.

We voelen elkaar aan, spreken dezelfde taal en beleven dezelfde cultuur.

Mijn oorspronkelijke ambitie is sport maar...

Van jongs af sport leuk vinden, weten dat het bij je past en zelfs dromen om ooit sportman te worden is de mijmering van de geïnterviewde.

Mijn opleidingen in het onderwijs

Ik heb de basisschool goed doorlopen en daarna ben ik naar de VMBO gegaan zoals de meeste Sinti kinderen. We kennen nog maar weinig leerlingen die een hogere opleiding halen. Op de VMBO heb ik drie klassen doorlopen. Ik heb geen diploma gehaald. Qua verstand had ik dat best gekund. Er was in mijn jeugd met mij te veel aan de hand wat het leren in de weg stond. Toch wilde ik graag meer leren en ben naar de ROC opleiding gegaan in Helmond. Ik koos voor Marketing Detailhandel. Binnen twee maanden kon ik daar niet meer verder. Ik volgde de school met nog enkele Sintileerlingen. We konden het daar ook niet redden, omdat we vonden dat we de laatste plaats toegewezen kregen en dat deed ons geen goed. Weggaan was het beste wat we konden doen. Jammer!

Een jaar later ben ik naar de Bbl-opleiding (werkend leren) gegaan in Eindhoven. Vier dagen werken en een dag leren. Het werk speelde zich af in een fabriek. Ik voelde me daar tussen de kleren geen man meer, dus ging ik weg. Daarna werkte ik in de kantine van een horecabedrijf. Dat lag me wel.

We konden het daar ook niet redden, omdat we vonden dat we de laatste plaats toegewezen kregen en dat deed ons geen goed.

Moeilijke jaren braken aan

Ik leerde toen mijn vriendin kennen en we gingen samenwonen. Zij werkte in een V&D winkel, maar werd afgekeurd vanwege haar gezondheid. Toen braken voor mij zeer moeilijke tijden aan. Ik werd depressief. Zo erg dat ik niet meer het huis uit durfde. Het was heftig met angst en paniek aanvallen. Ik vond dit ook erg voor mijn omgeving. Zij hadden daar last van. Hoe moest men met mij omgaan. Wie kon mij helpen? Dit heeft wel enkele jaren geduurd. Nu ben ik daar van hersteld maar het is nog niet helemaal over.

Ik voelde me weer langs de lijn gezet

Twee jaar geleden kreeg ik een baan op een kledingfabriek. Hier werkten mensen van alle nationaliteiten. Dus daar viel ik

Samenspel van de natuur

niet op. Een vrouw die mij inwerkte sprak mij aan over het Sinti zijn. Zij vertelde mij dat zij Sinti (zigeuner) 'the most terrible people of the world' vond. Ik hield me dus stil over mijn afkomst, want het werk was voor mij belangrijk en het geld dat ik verdiende had ik heel hard nodig. Ik ben wel erg geschrokken van wat die vrouw allemaal over ons volk zei. Laatst was ik bij de gemeente toen degene die met mij sprak telefoon kreeg. Ik hoorde dat degene aan de andere kant van de lijn niet veel goeds over ons vertelde. Dat trek ik mij wel aan. Ik heb nu geen werk meer. Ik ben ontslagen maar toch zag ik op de monitoren van de werkplaats dat ik hoog presteerde onder de 40 tot 50 werknemers. Zelfs dat ik aangesteld zou worden om nieuwelingen in te werken. Toch werd ik weer langs de lijn gezet.

Werken met een hoge schuld

Ja zeker, ik wil graag werken! En ik kan goed werken. Ik zit nu zwaar in de schuld. En die schuld moet gesaneerd worden. Dat kan nog jaren duren. Het is wel triest als je zoals ik dertig jaar bent en een huishouden hebt met het tweede kindje op komst. Mijn zoontje is fysiek beperkt en moet veel naar het ziekenhuis voor behandeling en controle. Vaak kan ik niet gaan, omdat ik het geld niet heb voor de reis en al wat er bij hoort.

Wij komen voort uit een bevolking van zelfstandige ondernemers

Wij zijn vanouds opgegroeid als zelfstandige ondernemers. Het ondernemen is van lieverlee van ons afgepakt. Als we proberen te venten om wat bij te verdienen, worden we meteen gekort op de uitkering. Dan zinkt de moed je in de schoenen. De meeste van ons dertigers hebben het niet klaar gespeeld om een school te volgen en een vak te leren zo-

als de burger- mensen; hun kinderen en jongeren doen dat min of meer automatisch. Wij hebben het niet klaar gekregen ook niet met vallen en opstaan. Nu heb ik een huishouden en zit zwaar in de schulden. Ik heb het gevoel dat ik geen stap verder kom.

Wij hebben het niet klaar gekregen ook niet met vallen en opstaan.

Sporten en anderen de gelegenheid geven om te sporten

Ik ben van kleins af aan een sportman geweest. Op mijn 8ste jaar tenniste ik al. Maar het voetbal lag mij toch ook na aan het hart. Ik heb gevoetbald bij een club in het dorp. Ook daar heb ik de discriminatie ondervonden. Te gemakkelijk werd ik door de trainer op de laatste plaats gezet of gewisseld omdat ik een Sinti was. Dat is best wel pijnlijk als je veertien, vijftien jaar bent en je krijgt geen hulp om die tegenvallers op te vangen. Dat is ook de reden waarom ik me nu zo inzet voor onze kinderen. Door subsidie van het ministerie van VWS hebben wij de gelegenheid gekregen onze kinderen te laten voetballen.

We hebben om medewerking van de gemeente gevraagd

Een jaar lang speelden we zaalvoetbal met de Sinti-jongeren hier en met de jongeren uit de omgeving. Nu zijn we begonnen met de kleinste van 8 tot 12 jaar. Het is prachtig om te doen. De kinderen ervaren dat er thuis veel problemen zijn en er armoede is onder de ouders. Sport is dan een ontspanning voor hen en voor ons. Je ziet ook hoe enthousiast de kinderen zijn. Er melden zich meer kinderen aan dan ons budget kan dragen. We hebben de wethouder gevraagd ons te hel-

pen een openingsdag of een demonstratie dag te organiseren om te laten zien hoe belangrijk sport voor onze mensen is. De wethouder heeft haar medewerking beloofd. Het geld wat zo'n dag gaat kosten is niet van ons budget alleen te betalen.

Werk van mijn ouders, vroeger

Mijn voorouders en ook nog mijn ouders leefden in een tijd dat men steeds onderweg was om aan de kost te komen. Sintimannen maakten vaak muziek in cafés, op markten, evenementen en feesten. Mensen die niet zo muzikaal waren handelden in kleding en oud ijzer. De vrouwen ventten. Zij gingen langs de deur met galanterie en kleine huishoudelijke schoonmaak artikelen. Ik kan me het nog herinneren. Toen ik een jaar of negen was ben ik nog wel meegegaan met mijn vader en moeder. Ik hielp bij het in- en uitladen en ik heb wel gezien hoe mijn ouders de kost moesten verdienen. Ik heb zelf niet meer gevent en ook niet gehandeld in kleding. Ik heb het handelen en venten niet echt meegekregen; jammer misschien. Ik kan me wel herinneren dat mijn ouders het niet gemakkelijk hadden om de eindjes aan elkaar te knopen.

Ik kan me wel herinneren dat mijn ouders het niet gemakkelijk hadden om de eindjes aan elkaar te knopen.

Mijn Jongensdroom

Ik zat toen op school en wilde altijd iets aan sport doen. Het was een jongensdroom. Ik was daarvoor aardig op weg en had de motivatie. Ik was best wel een buitenbeentje. Onder elkaar werd er wel aan sport gedaan maar niet in clubverband zoals in de burgerwereld, wat ik zo

graag wilde. Dit kostte mijn ouders geld en tijd en dat zat er niet in.

Met een toren hoge schuld voel ik me als een gevangene in mijn eigen huis

De situatie waarin ik nu verkeer ziet er niet goed uit. Er zijn torenhoge schulden. Schulden waar ik, volgens mijn inzicht niets aan heb kunnen doen, maar waar ik toch volgens de overheid, verantwoordelijk voor ben. Door de verantwoordelijkheid naar mij toe te schuiven merk ik dat men van mening is dat ik het zelf ook maar moet oplossen. Zo van eigen schuld dikke bult. Dat betekent dat al het geld wat bij mijn vrouw en mij binnenkomt op gaat aan vaste lasten en er niets overschiet voor leefgeld. Ik solliciteer me suf voor werk, maar ook daar heb ik geen succes in. En als ik werk zou krijgen, zal mijn inkomen opgeëist worden door de schuldeisers. We zijn bezig met een bewindvoerder om de schulden in kaart te brengen. Als dat allemaal op een rijtje staat, komt het voor de rechter en dan wordt beoordeeld of ik in de schuldsanering kan. Die sanering duurt wel drie jaar. Ik voel me als een gevangene. Het is een geestelijke gevangenschap. Je vrijheid van leven is tot het minimum beperkt. Alle privacy is weg. Men weet alles van je en je kunt geen stappen ondernemen of men zit bovenop je. Ik kan mijn leven niet voorstellen dat ik met mijn jong gezin een aantal jaren aan het handje van een bewindvoerder moet meelopen en dat ik thuis op de bank moet zitten om dit allemaal te ondergaan. Die tijd toen ik dat wel deed, wil ik graag achter me laten.

Mijn ambities zijn er nog steeds

De oplossing om uit deze ellende te geraken is te werken aan een eigen bedrijfje. Eigenlijk droom ik van een zon-

Ik kan mijn leven niet voorstellen dat ik met mijn jong gezin een aantal jaren aan het handje van een bewindvoerder moet meelopen en dat ik thuis op de bank moet zitten om dit allemaal te ondergaan.

nestudio. Je hebt daar niet veel studie voor nodig maar wel een investering. In het dorp hier en de naaste omgeving zijn geen studio's dus is er wel een klantenkring voor.

Er zit ook een talent in mij anderen te helpen om te sporten zoals we nu doen binnen onze stichting. Samen met twee andere Sinti hebben we een jaar zaalvoetbal voor jongeren met succes afgesloten. We zijn aan het tweede jaar begonnen en tegelijk hebben we een nieuw project opgestart voor kinderen van acht tot twaalf jaar. Mijn ambitie ligt in de sportwereld en zeker de sportwereld waar onze kinderen en jongeren verder worden geholpen.

De treurwilg groeit op zijn best langs de waterkant

Mijn ambitie ligt in de sportwereld en zeker de sportwereld waarin ik onze kinderen en jongeren verder kan helpen.

Het oprichten van een Kringloopwinkel voor het onderwijs van onze kinderen

De teksten van dit hoofdstukje kwamen tot stand in gesprekken bij de familie thuis met moeder, de dochter en de schoondochter, toen de winkel nog een droom was. De daarop volgende gesprekken vonden plaats met de zoon en schoondochter, enkele weken na de opening.

Een venters verleden

Wij zijn een familie met een venters verleden. We hebben altijd langs de weg geleefd. We hebben daardoor niet echt een vak geleerd en hebben weinig onderwijs opgedaan. Venten deed je al reizend met het hele gezin. Maar ook toen we niet meer reisden en op vaste woonwagenclocaties stonden bleven wij toch venten. Wij zijn ook al eeuwen binnen de Sintibevolking getrouwd. Het is pas van de laatste jaren dat onze jongeren met iemand trouwen van buiten de gemeenschap. Zo is onze zoon getrouwd met een burgervrouw. Zij heeft normaal op school gezeten en is in de burgerwereld opgegroeid. Zij leert snel onze taal spreken en onze cultuur kennen. Zij kleedt zich niet zoals wij dat gewoon zijn, maar dat vinden wij niet erg omdat zij echt bij ons wil horen. Zelf vindt zij het praktischer om zich te kleden zoals ze dat gewend is, gewoon in een lange broek.

Maar ook toen we niet meer reisden en op vaste woonwagenclocaties stonden bleven wij toch venten.

Zij brengt onderwijs en ondernemerschap met zich mee

Door het onderwijs bracht zij kennis mee en haar hobby: paardrijden. Ze is ondernemend. Met die kennis hielp zij al verschillende kinderen. Onze kinderen zijn namelijk in de Sintitaal opgegroeid. De Nederlandse taal leren ze op school. Onze kinderen hebben dan ook vaak moeite om het Nederlands snel en goed te leren. Dat geeft hun vaak een achterstand op burgerkinderen. Zij moeten dan vaak een klas overdoen of worden overgeplaatst naar een school voor moeilijk lerende kinderen.

Hoe kunnen we onze kinderen verder helpen?

Het probleem van de onderwijsachterstand van de kinderen bracht ons op het idee om een stichting op te richten waarmee we een kringloopwinkel kunnen beginnen. De winst van de winkel gebruiken we dan om kinderen te helpen bijlessen te geven en beter onderwijs te laten volgen en een vak te leren. Van onze uitkering kunnen wij het extra bijscholing niet betalen en de Nederlandse staat helpt ons daar ook niet bij. Bovendien zijn er verschillende ouders in de schuldsanering terecht gekomen. Van dat leefgeld dat maandelijks over blijft kun je amper rondkomen.

Bijverdienen door te venten wordt niet toegestaan en als we het toch doen, moeten we het verdiende geld weer aan de bewindvoerder van de schuldsanering afdragen. Zo kunnen wij onze kinderen niet meer helpen aan beter onderwijs. Dat is heel erg en frustrerend. Terwijl de school en de samenleving van ons verwacht dat onze kinderen overal aan meedoen.

De opbrengst van de winkel komt ten goede aan onze kinderen

Hoe willen de familieleden het doel bereiken?

Wij willen het doel bereiken door een kringloopwinkel te runnen. De winkel lijkt nog een beetje op de oude beroepen, ons vak dus. Alleen nu wordt er gewerkt in een vaste winkel. De winst uit de winkel wordt besteed om onderwijzers aan te trekken die kinderen bijlessen geven en een beroep te kunnen leren. Ook wordt de winst ingezet om kinderen de gelegenheid te geven aan sport te doen en hobby's te hebben. Tot nog toe misten veel van hen dit en werden zij te vaak als achterstand kinderen bestempeld.

We zijn blij te kunnen werken

Een mooie bijzaak van het runnen van een eigen kringloopwinkel is, dat wij weer kunnen werken naast onze uitkering. Het werk dat we vroeger altijd hebben gedaan. Wij krijgen geen salaris, want het geld dat binnen komt zal in zijn geheel nodig zijn om de huur en de andere kosten op te brengen. Het zal wel

even duren voordat we van verdiensten kunnen spreken. En als er winst is, hopelijk spoedig, dan gaat het naar de 'Stichting minima kinderen'.

Wat vraagt de familie in een rondzendbrief?

De familie huurt een pand om een kringloopwinkel in te richten. Er is geen starters kapitaal beschikbaar en daarom zoekt deze familie sponsors voor de huur van het pand in de komende maanden. De huurkosten van het pand, elektra en water inbegrepen, is € 1.250,00. In een brief vragen zij sponsors die bereid zijn een bedrag van € 50,- of meer per maand te geven voor de duur van zes maanden. Dan kunnen zij in januari 2020 starten en de eerste maanden, als er weinig omzet is, de huur betalen. Als het lente is, dient

de winkel de huur zelf op te brengen. In een brief schrijven zij: 'Uw sponsoring is een ontzettend mooi gebaar en u werkt mee aan de betere toekomst van de Sintikinderen. Hartelijk dank hiervoor.' Vorige week, 1 februari 2020, is de winkel geopend. De familieleden hebben hard gewerkt. De winkel, een hoge hal (autogarage met een kleine kantine), staat al helemaal vol met meubels, bankstellen en dressoirs. Rekken met kleren en ook zijn er kinderkleren en knuffels opgesteld.

Er komen meteen enkele tegenvallers

Meteen in de eerste weken van de opening slaat de griep toe bij enkele leden van de familie. Dit betekent dat er op halve kracht moet worden gewerkt. Ze

Veel mensen hebben geholpen de winkel te vullen. Nu hopen we dat veel mensen ons ook helpen door de spullen te kopen en wij onze kinderen verder kunnen helpen.

hebben de camper ingeruild voor een grote bestelwagen. Die is echter stuk, iets met de accu en er is geen geld voor het repareren. Dat was niet prettig voor de eerst week. Toen er een klant kwam met de vraag om een huis leeg te halen, kon dit niet gebeuren. De buurman, ook met een kringloopwinkel, heeft de klant toen overgenomen.

Overigens als de burens iets niet hebben, worden de klanten naar ons doorgestuurd. Dat is wel prettig.

Ik kan niet voor een baas werken maar wel voor onze eigen stichting

De zoon van de familie vertelt dat hij blij is met de winkel. Ik heb een uitkering vanwege mijn minder goede gezondheid. Ik kan moeilijk voor een baas werken. Ik heb gauw een kort lontje en dat stuurt werkverhoudingen in de war. Nu de stichting deze winkel heeft opgezet is het fijn hier te werken. Als het te druk wordt en te spannend, moet ik wel afhaken. Ik ben verder geen man van de bedrijfsvoering, want daar heb ik te weinig scholing voor gehad en dat kan mijn vrouw beter. Ik ga spullen ophalen met de wagen en ik heb met de anderen familieleden de winkelrekken opgebouwd. Tijdens ons gesprek kwamen er enkele klanten snuffelen en drie mensen kwamen spullen brengen. Een klant had buiten planken en latten zien liggen die hij graag zou willen hebben. Geen punt. Toen de klant weg was bleek dat de planken en latten eigenlijk bestemd waren voor eigen gebruik om rekken voor de winkel te maken: 'hoe we dat oplossen zien we de volgende week wel weer'.

Dan slaat het coronavirus toe en de winkel moet voor onbepaalde tijd dicht, terwijl de kosten van de huur moeten worden doorbetaald.

Een oude treurwilg met nog frisse buigzame takken. Op de achtergrond de stad

Waarom hebben wij geen werk?

De tekst van dit hoofdstukje komt voort uit gesprekken die we de laatste tijd bij deze familie thuis hebben gevoerd. De intentie van de gesprekken was hulp te bieden om werk te krijgen. De eerste aanzetten zijn gedaan. Echter door de coronavirus pandemie ligt het stil. Maar het ei is gelegd.

Er zijn veel pogingen gedaan om mij aan werk te helpen. Ik en mijn vrouw zijn Roma en hebben zes kinderen, vijf jongens en een meisje.

Een gezin stichten

Mijn vrouw komt uit Oost-Europa. Zij is naar Nederland gekomen om met mij een gezin te stichten. Ik was toen nog jong en woonde thuis bij vader en moeder. Toen mijn vrouw nog een jong meisje was kwam zij bij ons wonen. Er werd in ons grote huis een aparte kamer voor haar en mij ingericht. Vroeger ben ik naar school geweest, maar de school kon mij niet veel meer leren, dus bleef ik voortaan thuis. Vader en moeder zorgden voor

het inkomen van het hele gezin dus nu ook voor ons. Al gauw kwam het eerste kind. Er moest gezocht worden naar een eengezinswoning in de stad. Wij konden niet meer afhankelijk blijven van de zorg van onze ouders, dus kwam er een uitkering van de sociale dienst. Er werd daar niet moeilijk over gedaan, want de gemeentelijke instanties zagen in dat werken in dienstverband voor mij niet eenvoudig zou zijn.

Op schoolbezoek van onze kinderen werd veel nadruk gelegd

Omdat ons gezin snel tot zes kinderen uitbreidde, hadden wij de hele dag de handen vol om hen te verzorgen. De oudste kinderen gingen niet meteen naar school. Toch, met medewerking van een speciale contactpersoon van het stedelijk welzijnswerk, werden er stapjes gezet voor de oudere kinderen om naar school te gaan. Op het schoolbezoek werd veel nadruk gelegd ook voor de jongere kinderen. Een speciale vrijwilligster, onderwijsdeskundige, werd aangesteld vanuit het pastoraat om ons bij te staan. Zij bezocht ons wekelijks. en was de contactpersoon tussen de scholen, de gemeente, de gezondheidszorg, sociale dienst en ook voor het IND vanwege de verblijfsvergunning van mijn vrouw en enkele kinderen.

Uitvoeringsbureau Werknemersverzekeringen het UWV

Toen de kinderen wat ouder werden, deed de sociale dienst een poging mij aan het werk te zetten. Er vonden gesprekken plaats bij UWV, bij de stichting sociale werkvoorziening, bij de sociale dienst en bij een speciale instantie die werklozen en arbeidsongeschikten aan het werk moest helpen. Hiervoor moesten onderzoeken plaats vinden naar mijn werkgeschiktheid en wat voor een soort werk ik zou kunnen doen. Een vijf-

tal gesprekken vonden plaats om mij te testen bij het volgen van een cursus voor vrachtwagenchauffeur. Ik was wel geïnteresseerd. Autorijden was voor mij geen probleem ook niet in een vrachtauto. Het idee dat ik hele dagen van huis weg moest om de opleiding te volgen en daarna ook nog het werk te moeten doen, ging mij te ver.

De handen vol met het gezin

De pogingen om te werken lukten niet, omdat ik geen onderwijs had gehad en er voor mij ook niet meer inzat. Gesprekken over onderwijs, volgen van cursussen en de voorbereidingen daarvoor, werden afgezegd. Ik vertelde dat het gezin en de kinderen niet alleen gelaten konden worden. Thuis-zijn was voor mij het enig mogelijke. Ik regelde thuis alles. Mijn kinderen zijn mij zeer lief. Ik had weinig mensen nodig en ik vertrouwde niemand. Alleen de vrijwilligster mocht wel binnen komen.

Een kledingzaak was een droom

Ik heb altijd gezegd dat ik een zelfstandig bedrijf zou willen hebben bijvoorbeeld een winkel in kleding. Vroeger wist ik als reizend koopman hoe de kledingmarkt in elkaar zat. Reizend de kost verdienen zoals mijn vader en ooms hebben gedaan kunnen we nu niet meer doen. Wel droomde ik ervan om samen met de oudste jongens, als zij de school hebben beëindigd, een winkel met kleding in het winkelcentrum te openen. Ze hebben de school beëindigd en zitten nog thuis, maar ik kan hen niet helpen om werk te vinden. Ik zit in de schuldsanering en kan er niet van leven. We staan helemaal stil.

Onderwijs van de kinderen

Ik heb ervoor gezorgd dat alle kinderen naar school zijn gegaan. Wij vinden het belangrijk dat onze kinderen goed leren. Zelf heb ik weinig geleerd. En wij, mijn vrouw en ik, zorgden ervoor dat de kin-

deren op tijd op school kwamen. Ik had daar een auto voor nodig. Wij zijn nog van een generatie die niet fietst. Zonder auto zou ik nergens zijn. Ik wist dat de bewindvoerder dat niet leuk vond. Maar als de kinderen niet naar school gingen en er niet op tijd zouden zijn, kreeg ik problemen met de school en de gemeente. Ik en mijn vrouw waren blij dat onze kinderen regelmatig met een certificaat thuis kwamen vanwege goede prestaties. Een diploma halen was mij vroeger nog nooit gelukt. Mijn kinderen hebben al veel bereikt. Zij kunnen lezen, schrijven en rekenen. Ik zal een van de jongens een moeilijke brief laten voorlezen, zodat je het zelf kunt horen.

Er is ons gezegd dat als de kinderen niet of slecht naar school gaan, ze onder toezicht van de jeugdzorg worden gesteld en in het slechtste geval uit huis geplaatst

De jeugdzorg zit ons op de hielen

Wij vinden het belangrijk dat de kinderen naar school gaan. Wij krijgen steeds controle van de onderwijsinspectie. Als kinderen te veel thuis blijven, wordt het gemeld bij de jeugdzorg. Er is ons gezegd dat als de kinderen niet of slecht naar school gaan, ze onder toezicht van de jeugdzorg worden gesteld en in het slechtste geval uit-huis-geplaatst.

Onder toezichtstelling is al verschillende keren gebeurd en er is ook een kind van ons uit-huis-geplaatst geweest. Dat laatste heeft ons ontzettend pijn gedaan. Ik was daarvan helemaal in de war. Ik kon niet meer slapen en in mijn hart huilde ik. Ik kon niet uitstaan dat ze een kind van mij bij me wegnamen. We hebben in slechte en goede dagen steeds met het weinige wat we hebben vol liefde en toewijding voor de zes kinderen gezorgd. De dreigende en werkelijke uit-huis-plaatsing was voor ons een ramp. Met hand en tand hebben wij ons verdedigd om ons kind terug te krijgen. Gelukkig is de rechter voor ons opgekomen. Hij stond in de rechtszaak aan onze kant. Maar sindsdien hebben wij niet veel vertrouwen meer in de jeugdzorg en het maatschappelijk werk, die ons dat hebben aangedaan.

Maar sindsdien hebben wij niet veel vertrouwen meer in de jeugdzorg en het maatschappelijk werk, die ons dat hebben aangedaan.

Voortgezet onderwijs en stage

Alle kinderen werden getest voor praktijkonderwijs. Het doel van de praktijk-school is jongeren zelfstandigheid te le-

ren. Inmiddels hebben de vier oudsten, nadat zij achttien werden, de school met goed gevolg doorlopen. Het stage lopen is ook redelijk goed gegaan. Op een stage plek heeft een van onze zonen zelfs werk gekregen, maar de winkel is failliet gegaan. En zo stond hij op straat en er werd hem nergens nieuw werk aangeboden. Een andere heeft bij een bakker stage gelopen dat deed hij erg graag. Ook werkte hij in een restaurant van een groot bedrijf. Hij moest broodjes en lunches klaar maken. De stage van onze dochter liep niet zo goed af. Zij is na deze mislukte stage niet meer naar school gegaan. Twee van de jongens hebben door willen leren op het College in de stad om zich verder in een vak te kunnen bekwamen. Eén van hen heeft een eerste cursus detailhandel gevolgd en afgemaakt. Bij de tweede cursus, waar ook zijn vriendin aan meedeed, werden beiden door iemand van het onderwijs uit elkaar gespeeld en was het verblijf op de school niet meer mogelijk. Voor hen was het toen onmogelijk de cursus verder te volgen. Nu zijn alle vier de jongens weer thuis en zonder werk. Eén van hen heeft een uitkering, maar de andere drie niet. Twee van hen helpen bij het repareren van scooters. Geheel op vrijwillige basis. Hiermee leren zij het vak van een oudere die dit werk als hobby heeft.

We willen graag werken maar...

We willen graag werken, zeggen ze zelf. Beiden hebben we steeds gesolliciteerd. Misschien wel op dertig bedrijven. Als ik weet dat een bedrijf personeel vraagt, ga ik erop af. Je wordt wel goed ontvangen ook op de gesprekken bij het uitzendbureau. Maar telkens krijg je later een mailtje met de mededeling dat ze je bedanken op hun bedrijf te hebben gesolliciteerd. Ze eindigen met je suc-

ces te wensen bij het zoeken naar werk. Allemaal mooie woorden maar met dezelfde afwijzing. Mijn broer en ik hebben samen wel eens op bedrijven kunnen werken. Het gaat enkele weken goed, maar dan komt het personeel of iemand van de directie er achter dat je een Roma of zigeuner bent. De werksfeer verandert dan en je wordt aangesproken over wat men van zigeuners denkt. Het is dan niet leuk meer. En dan kun je opstappen.

De huisuitzetting was een poging om hiermee onze kinderen af te nemen

De achterdocht is de laatste jaren alleen maar toegenomen. Toen wij jaren geleden uit het huis werden gezet vanwege huurschuld, vonden we dat deze huisuitzetting een poging van de jeugdzorg was om onze kinderen af te nemen. De huisuitzetting was zeer heftig. Juist in die tijd dat de jeugdzorg wekelijks op bezoek kwam en enkele kinderen onder toezicht stonden. Als we door deze uitzetting dakloos zouden zijn geworden

Een zwaan wordt opgejaagd door een gans vlakbij een treurwilg

dan zouden de kinderen die onder toezicht stonden meteen uit huis worden geplaatst. Toen ons vrijwillig vertrek voor de geplande ontruiming aan de gang was, zocht de jeugdzorg al plekken voor onze kinderen. In het bijna lege huis belde zij naar verschillende jeugdzorgplekken. Dit was voor ons een absoluut dieptepunt van het vertrouwen in de jeugdzorg. De schrik en haat sloeg me om het hart.

Een caravan gaf de tijdelijk oplossing

Dit gaf ons een gevoel van verraad. Nog steeds zeggen we dat de huiszetting van toen niet om de schulden ging, maar dat het een poging was van de jeugdzorg om ons de kinderen af te nemen. Gelukkig kwam er één dag voor we het huis uitgingen een caravan waardoor we een dak boven ons hoofd hadden en we op een camping konden gaan wonen. Toen we op de camping waren, merkten wij dat de schoolinspectie en de gemeente invloed uitoefenden op het beheer van de camping om ons weg te krijgen. Ze wilde ons helemaal uit de buurt waar we gewoond hadden, weg hebben. Zij probeerden ons verblijf daar onmogelijk te maken. Het was gelukkig zomervakantie. Na de zomervakantie is de druk op de gemeente om in een huis te wonen vanwege onze zes schoolplichtige kinderen groter geworden.

Een afbraakwoning voor tijdelijke duur

Uiteindelijk heeft de gemeente voor een afbraakwoning gezorgd waar wij tijdelijk, voor enkele jaren konden wonen. We waren zo weer van de straat af. Tegelijkertijd is er door de rechter een bewindvoerder en mentor aangesteld. Ons is toen gezegd dat dit huis een tijdelijke oplossing was en dat wanneer het huis zou moeten worden afgebroken, we weer een gewoon huurhuis zouden

krijgen. Een maatschappelijke werker van de gemeente zou voor ons op zoek gaan naar een huurwoning. Zoals we hebben gehoord is zij er niet in geslaagd om ons bij de woningbouwvereniging in te laten schrijven. In een vergadering met ambtenaren van de gemeente, maatschappelijk werk en "veilig thuis" is gezegd dat het moeilijk was ons te herhuisvesten. Een ambtenaar zei toen dat we dan maar weer terug naar de caravan moesten gaan. Waarop mijn vrouw met verbazing reageerde. Het bleek toen een flauwe grap van die ambtenaar te zijn.

De treurwilg langs het water in de stad. Op de hoek van een drukke kruising van wegen en bruggen.

Beëindiging gebruik afbraakwoning

Vorig jaar heeft de gemeente ons met een brief verzocht dat we voor een bepaalde datum het huis zouden moeten verlaten. Zelf zijn wij toen naar verschillende woningverenigingen gegaan om ons in te laten schrijven. Maar ze wilden het niet. Uiteindelijk is die datum niet doorgegaan. Op 19 november 2019

kwam een ambtenaar van de gemeente begeleid door een politiemann, ons weer een brief brengen met het verzoek om voor 3 februari 2020 het huis leeg te verlaten. De brief moest gezien worden als een (nieuwe) opzegging en aanzegging tot ontruiming. In de brief staat ook dat 'Een kopie van de brief is per e-mail naar uw advocaat (van de bewindvoerder) gestuurd.' Verder staat erin dat we verzocht worden om binnen twee weken na dagtekening van deze brief de gemeente moeten meedelen of we de woning vrijwillig en onvoorwaardelijk zullen ontruimen. Als de gemeente deze bevestiging niet krijgt dan wordt de procedure tot ontruiming gestart. Wij hebben deze brief aan de bewindvoerder gegeven en hij vertelde dat er nog geen ander huis is en dat we in het huis moeten blijven wonen en ons stil moeten houden. De advocaat van de bewindvoerder zal in januari stappen ondernemen, zei hij. Wij vinden het vreemd dat we niet met de advocaat kunnen praten en dat hij de advocaat van de bewindvoerder is en niet van onszelf. In de brief staat toch úw advocaat. Wat is waar?

Ons is geen rust gegund

Als het ene probleem is opgelost, begint het andere.

Als het ene probleem is opgelost, begint het andere. Dat maakt je moe en geeft veel stress. We hebben geen goede naam in deze stad en de omgeving. Misschien moeten we deze stad verlaten en ergens gaan wonen waar men ons niet kent. Dan zijn we misschien weer vrij. Nu zitten we hier gevangen en worden geïsoleerd. Een hulpverlener komt hier zomaar zonder

te kloppen of aan te bellen binnenstappen. Heel brutaal. Als wij vragen wat hij komt doen dan zegt hij 'checken' of alles goed gaat. Dat is toch geen manier van doen. We vragen ons af of wij met onze kinderen wel toekomst hebben als we nergens gewild zijn? Nu zitten we gevangen in ons huis. En morgen staan we misschien op straat en hebben we helemaal niks meer. We hebben ook geen geld om zelfstandig te huren. We komen niet rond met het leefgeld van € 100,- per week. We

Nu zitten we gevangen in ons huis

wonen hier met zes volwassen mensen waarvan niemand werk heeft. Een van de jongens heeft een meisje die zwanger is. Ze staan ingeschreven voor een huis, maar maken geen kans om spoedig een huis te krijgen.

We hebben goud in onze handen, maar het wordt ons steeds ontnomen

Eén van de zonen heeft enkele jaren bij een schildersbedrijf gewerkt. Zijn huwelijk is stuk gelopen en hij heeft zich daarna laten overschrijven naar België waardoor hij zijn baan kwijt raakte. Inmiddels is hij weer terug. Ik ga zo spoedig mogelijk met hem naar de gemeente om hem opnieuw te laten inschrijven, zodat hij weer aan de slag kan. Ook met de andere jongens gaan we proberen dat zij werk krijgen.

Zo kan het niet doorgaan. We hebben goud in onze handen, maar het wordt ons steeds weer ontnomen. De ene keer vanwege een failliet bedrijf waar mijn zoon wordt ontslagen, de andere keer omdat al in zo'n vroeg stadium van een jong leven het huwelijk mislukt. Misschien moeten wij iemand zoeken die uit het bedrijfsleven komt en regelmatig

met ons komt praten en ons in het werk begeleid. Ik heb zelf heel weinig werkervaring en tot nog toe ben ik daarin geen voorbeeld voor de jongens geweest. Maar dat gaat veranderen. Ik heb met de programmamanager van de Weener XL werkplaats gesproken en hem gevraagd om te komen werken, eerst enkele uren per week om te wennen en later als mijn zoon weer genezen is voor de volle week. Ik kan bijna alles, maar ik zou het liefst werken in de inpakafdeling.

Ik heb zelf heel weinig werkervaring en tot nog toe ben ik daarmee geen voorbeeld voor de jongens geweest.

De bewindvoerder is ook mentor

De bewindvoerder die tegelijk mentor is, maakt wekelijks het geld over, 100 euro in de week voor vijf volwassen mensen. Als we hem iets extra's vragen zegt hij: 'Nee, je hebt helemaal geen geld'. Eén van de jongens die een trauma heeft opgelopen en onder psychiatrische behandeling staat, heeft een zieke tand en daarom heeft hij de hele nacht niet geslapen. We hebben vandaag de tandarts gebeld. Hij mag komen voor een behandeling, maar moet 200 euro vooruit betalen.

De verdere behandeling kost zelfs nog meer. Waar moeten wij dat geld vandaan halen? We zijn niet verzekerd voor de tandarts. Bij de bewindvoerder hoef je met deze vraag voor geld niet aan te komen. Als wij bijvoorbeeld iets extra's vragen voor Kerstmis, voor de vakantie of een verjaardag dan is het altijd hetzelfde liedje: 'Je hebt geen geld'. We zijn katholiek en zouden graag een keer naar Lourdes willen tijdens de vakantie, maar ook dat kan niet.

Ik heb afgesproken dat ik drie dagen per week ga werken op de werkplaats van Weener XL.

De eerste werkdag bij Weener XL

Ik heb afgesproken dat ik drie dagen per week ga werken op de werkplaats van Weener XL. Ik moet 's morgens eerst mijn zoon naar school brengen. Hij is dertien. Ik breng hem zelf naar school zodat ik zeker weet dat hij op tijd komt. Dan kan ik om 9.30 uur met mijn werk beginnen en moet hem om 14.45 uur weer ophalen. Ik wil geen problemen krijgen vanwege de leerplicht. De schrik zit er bij mij goed in. Op welke dagen kan ik werken? Niet op maandag, want dan moet ik de medicijnen van mijn vrouw ophalen. Daarom zijn de beste dagen dinsdag, woensdag en vrijdag.

Eén dag is er gewerkt. Vanwege verkoudheid (geen corona) heb ik me voor de tweede en derde dag afgemeld. Toen sloeg het coronavirus toe en werd de werkplaats gesloten. Ik zat weer thuis met mijn gezin meer dan ooit tevoren.

Onze Vader
Geef ons heden ons dagelijks brood

Maro Daad
De mende maro maro hako diewes

Amaro Dad
De amen sako-djesesko maro adjives

Uit: het Onzevader gebed

Reeds eerder verschenen levenswerkboekjes:

Toen nu en dan?

Een levenswerkboek van drie dertigers onder de Roma.

Een gezamenlijke productie van het Pastoraat Woon-wagenbewoners, Sinti en Roma in Nederland (PWN) en het MST Mensen in beeld houden.

Uitgave: Stichting Media PWN, augustus 2017

Het verleden is nog dichtbij

Een levenswerkboek van drie Sintivrouwen.

Uitgave: Stichting Media PWN, mei 2018.

Werken aan de toekomst

Uit het verleden en heden van onze eeuwenoude Sintigeschiedenis.

Een levensgeschiedenis van drie dertigers onder de Sintivrouwen.

Uitgave: Stichting Media PWN, maart 2019.

Met liefde en respect redden we het

Levenswerkboek van een jong Romagezin.

Uitgave: Stichting Media PWN, april 2019.

Dit boekje:

Kostwinning van Sinti en Roma, Toen en Nu!

Levenswerkboek over werkgelegenheid

Uitgave: Stichting Media PWN, lente 2020

Kostwinning van Sinti en Roma, Toen en Nu!

Levenswerkboek over werkgelegenheid

We leven in een democratische staat

Het doel van dit levenswerkboekje is te stimuleren dat in de komende jaren verder wordt gewerkt aan de verbetering van werkgelegenheid van Sinti en Roma. Speciale aandacht wordt hierbij gevraagd voor de twintigers en dertigers onder hen en hun jonge gezinnen.

In elke eerdere uitgave van deze levenswerkboekjes is dit onderwerp aan de orde geweest. Nu is er een extra uitgave aan gewijd. Hoe kwam dit boekje tot stand? Interviews vonden plaats met degene van de leeftijdsgroep die geen werk heeft. De gesprekken werden opgetekend en samen herlezen. Tegelijk met het uitwerken van het verhaal werd gezocht naar een uitweg van de werkloosheid. Samen zetten we een plan op om de weg naar werk in te zetten. In dit deeltje delen we de verhalen met drie langdurige werklozen en een familiegroep met een uitkeringen en schulden. Ervaringen van de eerste stappen naar werk worden beschreven.

*Zondag 22 maart 2020 de eerste 'stille' zondag
in Nederland tijdens de corona pandemie*

Vanwege de gevolgen van de coronapandemie is er een vertraging ontstaan in de gezamenlijke activiteiten en is er sneller gewerkt om deze uitgave te realiseren. We hopen dat we met deze werkwijze meer mensen bereid vinden om te helpen de werkgelegenheid van jonge Sinti en Roma te verbeteren. Kostwinning is van alle tijden en alle volkeren. Sinti en Roma kennen een lange geschiedenis om al reizend en trekkend de kost te verdienen. In het eerste deel van dit boekje geeft er een indruk van.

Sinti en Roma leven, wonen en werken nu in Nederland, in een democratische staat. En in dit democratisch bestel mag niet geduld worden dat mensen zo achterop raken.

Kostwinning van Sinti en Roma, Toen en Nu!

Levenswerkboek over werkgelegenheid

Een uitgave van de Stichting Media PWN
Emmaplein 19 C, 5211 VZ 's-Hertogenbosch - € 5,00